

Uchwała Nr I/48/269/2002
Rady Powiatu w Bielsku-Bialej
z dnia 16maja 2002r.

**w sprawie: przyjęcia „Programu dotyczącego systemu wsparcia rodzin
i opieki nad dziećmi zaniedbanymi w powiecie bielskim”**

Na podstawie art. 12 pkt 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2001r. Nr 142, poz. 1592, tekst jednolity z późniejszymi zmianami), art. 47a. ust. 7 ustawy z dnia 29 listopada 1990r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 1998r. Nr 64, poz. 414 - tekst jednolity, z późniejszymi zmianami)

Rada Powiatu w Bielsku-Bialej
uchwała, co następuje:

§ 1

Przyjąć „Program dotyczący systemu wsparcia rodzin i opieki nad dziećmi zaniedbanymi w powiecie bielskim”, stanowiący załącznik do Uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PRZEWODNICZĄCY

Rady Powiatu

Roman Migdał

P R O G R A M

**DOTYCZĄCY SYSTEMU WSPARCIA
RODZIN I OPIEKI
NAD DZIEĆMI ZANIEDBANYMI
W POWIECIE BIELSKIM**

Wstęp

W obecnej dobie obserwujemy niepokojące zjawiska, które dotyczą sporej grupy rodzin w naszym kraju. Postępuje demoralizacja dzieci i młodzieży, rozluźniają się więzi rodzinne, rodziny borykają się z problemem ubóstwa, bezrobocia i nadużywaniem alkoholu. Obserwujemy wzrost przemocy domowej i zjawisk zaniedbywania dzieci. Coraz większa liczba rodzin naszego powiatu podlega marginalizacji i stopniowemu wykluczeniu ze społeczności, która potrafi sama radzić sobie z trudnymi sytuacjami życiowymi.

W takiej sytuacji powiat opracował Powiatową Strategię Rozwiązywania Problemów Pomocy Społecznej, aby rozeznąć potrzeby i zagrożenia rodzin w powiecie oraz aby mobilizować siły społeczne i środki w przeciwdziałaniu rozeznanym zjawiskom, które mogą zagrozić rodzinom.

Oczywistym jest, że profilaktyka choć wymaga zintegrowanych i planowych działań ostatecznie jest znacznie tańsza, niż łagodzenie skutków patologii społecznych.

Poniższy program jest propozycją zintegrowanych i planowych kierunków działań w odniesieniu do społeczeństwa powiatu bielskiego w obszarze wsparcia rodziny i opieki nad dziećmi zaniedbanymi i zagrożonymi demoralizacją.

I DIAGNOZA

1. Zdefiniowanie podstawowych pojęć.

Od stycznia 2000 roku zapewnienie opieki i wychowania dzieciom częściowo lub całkowicie pozbawionym opieki rodziców oraz dzieciom niedostosowanym społecznie, stało się zadaniem pomocy społecznej realizowanym przez powiat, który jest odpowiedzialny za prowadzenie i organizowanie ośrodków adopcyjno – opiekuńczych, placówek opiekuńczo – wychowawczych, w tym ognisk wychowawczych, świetlic i klubów środowiskowych o zasięgu ponadgminnym dla dzieci i młodzieży, a także tworzenie i wdrażanie programów pomocy dziecku i rodzinie.

W powiecie działalność tę organizuje Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie – znajdujące się w strukturach Starostwa. Celem reformy systemu opieki nad dzieckiem w naszym kraju było, z jednej strony, powierzenie zadań organizowania opieki administracji lokalnej (powiatowi), z drugiej zaś, koncentracja działań na rzecz rodzin i dzieci w jednym resorcie (MPiPS).

Na potrzeby niniejszego opracowania przytoczone zostaną definicje zapisane w ustawie z dnia 29 listopada 1990r. o pomocy społecznej, wprowadzające jednoznaczne interpretowanie pojęć w polskim systemie opieki. Zatem ilekroć jest mowa o:

rodzinnej opiece zastępczej – oznacza to rodziny zastępcze oraz instytucjonalne formy rodzinnej opieki nad dzieckiem,

ośrodka adopcyjno - opiekuńczym - oznacza to:

- a) ośrodek lub zespół wsparcia rodziny naturalnej, prowadzący poradnictwo dla dzieci i rodziców oraz terapię rodzinną, w tym dla rodziców dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo – wychowawczych,
- b) ośrodek lub zespół wsparcia rodziny zastępczej lub adopcyjnej, inicjujący i wspomagający zastępcze formy opieki i wychowania rodzinnego, szkolący i kwalifikujący kandydatów na rodzinę zastępczą albo adopcyjną, prowadzący poradnictwo rodzinne i terapię rodzinną dla dzieci i rodziców dzieci umieszczonych w rodzinnej opiece zastępczej,

terapii rodzinnej – oznacza to działania psychologiczne, pedagogiczne i socjologiczne, mające na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania jej zadań,

dziecku niedostosowanym społecznie – oznacza to dziecko, które okazuje przejawy demoralizacji w rozumieniu przepisów o postępowaniu w sprawach nieletnich,

ośrodkach wsparcia - oznacza to środowiskowe formy pomocy półstacjonarnej służące utrzymaniu osoby w jej naturalnym środowisku i przeciwdziałaniu instytucjonalizacji, a w szczególności: ośrodki opiekuńcze,

placówce opiekuńczo - wychowawczej - oznacza to jednostkę zapewniającą dzieciom i młodzieży, pozbawionym całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej oraz niedostosowanym społecznie, dzienną lub całodobową, ciągłą lub okresową opiekę i wychowanie, jak również jednostkę wspierającą działania rodziców w sprawowaniu opieki w podziale na następujące typy placówek: placówki wsparcia dziennego, placówki interwencyjne, placówki rodzinne, placówki socjalizacyjne, placówki resocjalizacyjne,

rodzinie zastępczej - oznacza to rodzinę, w której umieszcza się małoletnie dziecko, w celu sprawowania nad nim opieki i jego wychowania, w wypadku gdy rodzice nie spełniają swojej funkcji.

Rodziny zastępcze tworzone mogą być przez osoby spokrewnione lub niespokrewnione z dzieckiem.

W ramach instytucji rodzin zastępczych niespokrewnionych mogą być tworzone również rodziny pełniące zadania pogotowia rodzinnego.

mieszkańiu chronionym - oznacza to mieszkanie przeznaczone dla osób mogących, przy odpowiednim wsparciu, samodzielnie żyć w środowisku, w szczególności dla osób opuszczających placówki opiekuńczo - wychowawcze, resocjalizacyjne, zakłady dla nieletnich i rodziny zastępcze,

interwencji kryzysowej - oznacza to świadczenie specjalistycznych usług, zwłaszcza psychologicznych, prawnych, hostelowych, które są dostępne całą dobę - osobom, rodzinom i społecznościom będącym ofiarami przemocy lub znajdującym się w innej sytuacji kryzysowej, w celu zapobieżenia powstawaniu lub pogłębianiu się dysfunkcji tych osób, rodzin lub społeczności.

Ze względu na brak definicji ustawowych przyjęto dalsze definicje za Strategią Rozwiązywania Problemów Pomocy Społecznej powiatu bielskiego

Interwencja kryzysowa jest związana również z udzielaniem pomocy psychologicznej i socjalnej ofiarom katastrof i innych zdarzeń losowych, dlatego nie można jej łączyć jako wyłącznej formy wsparcia dla ofiar przemocy.

W dziedzinie pomocy społecznej o zjawisku przemocy mówi się w ograniczonym zakresie, nie obejmuje ono całego zakresu przestępczości związanego z przemocą, a rejestrowanego przez organa ścigania. Obszarem dotyczącym pomocy społecznej jest przemoc domowa wobec członków rodziny.

Do przemocy domowej zaliczane są następujące zachowania:

- Przemoc fizyczna w formie bicia i maltretowania;
- Przemoc słowną polegająca na poniżaniu, wyzywaniu, krzyku;
- Przemoc seksualna w formie molestowania i wykorzystywania seksualnego jak i zmuszania do czynów lubieżnych . Podejmowanie zachowań seksualnych w obecności dzieci;
- Przemoc psychiczna polegająca na zastraszaniu, demoralizacji lub dopuszczaniu aby członkowie rodziny byli świadkami wyżej opisanych zachowań agresywnych. Do tej formy przemocy zalicza się nie okazywanie uczuć i bliskości wobec dzieci przez rodziców;
- Zaniedbywanie dzieci i osób wymagających opieki i wsparcia, pozostawianie ich bez zaspokojenia podstawowych ludzkich potrzeb;

Spośród wielu definicji przemocy szczególną uwagę zwraca stanowisko przyjęte przez Radę Europy w 1986 roku, określające ją jako: „każde działanie lub zaniedbanie jednego z członków rodziny, które zagrażają życiu, cielesnej i psychicznej integralności lub wolności innego członka tej samej rodziny bądź poważnie szkodzą rozwojowi jego osobowości.”

Bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego – oznacza to rodziny lub osoby, które:

- Nie potrafią gospodarować posiadanymi zasobami i środkami;
- Ze względu na wiek, wykształcenie i sytuację rodzinną nie potrafią załatwić swoich spraw;
- Nie potrafią zaspokoić podstawowych potrzeb dzieci;
- Nie potrafią skutecznie oddziaływać wychowawczo na swoje dzieci;

Ochrona macierzyństwa – oznacza to pomoc w formie zasiłków pieniężnych, pracy socjalnej i terapeutycznej matkom w ciąży i po urodzeniu dziecka, a także opiekę całkowitą dla matek przed i po porodzie oraz ich dzieci, jeżeli w swoich rodzinach nie mają warunków do urodzenia i opieki nad dzieckiem.

Sieroctwo – oznacza to:

- Dzieci – sieroty naturalne i półsieroty, gdzie oboje lub jedno z rodziców nie żyje;
- Dzieci – sieroty społeczne, z nieustalonym ojcostwem, których matki nie potrafią lub nie chcą zapewnić dziecku prawidłowej opieki i wychowania;
- Dzieci – sieroty społeczne porzucone przez rodziców lub skierowane do opieki zastępczej i placówek opiekuńczych ze względu na rodziców, którzy nie potrafią lub nie chcą zapewnić należytej opieki i wychowania ;
- Dzieci – niedostosowane społecznie, które zwykle ze względu na sieroctwo społeczne lub brak umiejętności wychowawczych rodziców popadły w konflikt z prawem;

2. Podstawowe założenia

Celem pomocy jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać wykorzystując własne środki, możliwości i uprawnienia. Pomocy udziela się w postaci pracy socjalnej, poradnictwa specjalistycznego, w szczególności prawnego i psychologicznego. W celu zapobiegania powstawaniu lub pogłębianiu się dysfunkcji osób, rodzin lub społeczności, w tym również dotkniętych przemocą, może być podejmowana interwencja kryzysowa.

Pomoc społeczna powinna w miarę możliwości doprowadzić do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem.

Przemoc jest jednym ze zjawisk współwystępujących z innymi problemami funkcjonowania rodzin. Najwyższy wskaźnik korelacji, ok. 80%, ma zjawisko alkoholizmu.

Przemoc występuje w rodzinach nie objętych świadczeniami pomocy społecznej, stąd nie są one rejestrowane przez ośrodki pomocy społecznej.

Zjawisko przemocy przenosi się z pokolenia na pokolenie, co potwierdzają liczne badania naukowe, dlatego tak ważnym staje się ochrona dzieci przed zjawiskiem przemocy domowej. Dzieci szczególnie wrażliwe są na doświadczenie przemocy i choć cierpią najwięcej uczestniczą w zмовie milczenia i niełatwo ujawniają fakty stosowania nawet bardzo brutalnych aktów przemocy. Wszystkie prawie ofiary przemocy mają duże poczucie winy i odpowiedzialności za innych, dlatego chronią sprawcę przemocy i często odwołują wcześniej ujawnione opisy zdarzeń, co utrudnia ściganie sprawców przemocy. Sprawcy przemocy często sami wcześniej byli ofiarami przemocy i wymagają terapii, gdyż samo karanie nie powstrzymuje ich od agresywnych zachowań.

Rozszerzanie się zjawiska przemocy w głównej mierze spowodowane jest milczeniem bezpośrednich i pośrednich świadków zdarzeń oraz osób rozpoznających następstwa przemocy, do których zalicza się również osoby publiczne takie jak lekarze, nauczyciele, policjanci i pracownicy socjalni.

Kolejnym założeniem do przyjęcia jest konieczność podejmowania interwencji socjalnej i psychologicznej niezależnie od możliwości podejmowania działań prawnych.

Zakłada się, że osobom nieprzygotowanym do macierzyństwa pomaga się przygotować do pełnienia roli matki /o ile to tylko jest możliwe/, aby dziecko mogło się wychowywać w rodzinie naturalnej. Adopcja, a w szczególności opieka zastępcza są stosowane w ostateczności, gdy nie ma możliwości zapewnienia dziecku opieki i prawidłowego rozwoju w rodzinie biologicznej.

Matki po urodzeniu dziecka przez pierwsze trzy lata są obejmowane szczególnym wsparciem ośrodków pomocy, na przykład nie warunkuje się pomocy finansowej od poszukiwania pracy przez matkę.

Wśród szeregu regulacji prawnych stanowiących podstawę systemu opieki nad dzieckiem i rodziną, jedną z najważniejszych jest Ustawa z 29 listopada 1990r. o pomocy społecznej, w której Dział II Rozdział 1a jest obecnie swoistą „konstytucją” opieki zastępczej nad dzieckiem. Ustawa, wraz z aktami wykonawczymi traktuje o tym, w jaki sposób pomagać nieprawidłowo funkcjonującej rodzinie, by doprowadzić do odbudowania naturalnych relacji rodzice – dzieci, przywrócić odebraną rodzicom władzę nad dzieckiem, a dzieciom zagwarantować prawo do życia we własnej rodzinie.

W Ustawie tej i rozporządzeniach wykonawczych wiele regulacji nawiązuje do zasady planowania stałej opieki, która polega na:

- zapobieganiu umieszczania dzieci poza rodziną oraz skracania okresu sprawowania opieki zastępczej do niezbędnego minimum.
- podtrzymywaniu przez dziecko emocjonalnej więzi z rodzicami i ściśle z nimi kontakty, w każdej sytuacji, w której istnieją szanse reintegracji rodziny naturalnej.

Uregulowania prawne określają podstawowe założenia do formułowania i realizacji form pomocy dziecku i rodzinie:

- Opieka zastępcza winna zakładać, że dziecku wychowywanemu poza rodziną zdecydowanie lepiej służy pobyt w instytucji opieki o charakterze rodzinnym niż w preferowanych przez kilkadziesiąt lat – instytucjach zakładowych.
- Rodziny zastępcze, niezależnie od typu, są zobowiązane do kierowania się dobrem przyjętego dziecka i poszanowaniem jego praw.
- Rodzina zastępcza ma przygotować dziecko do powrotu do rodziny naturalnej lub adopcyjnej. Tylko w szczególnych przypadkach sprawuje opiekę nad nim aż do usamodzielnienia.
- Organizacja placówek opiekuńczych i resocjalizacyjnych ma zapewniać realizację podstawowych potrzeb dziecka służących jego rozwojowi i usamodzielnieniu.
- Placówki opieki całkowitej nie mogą liczyć więcej niż 30 miejsc.
- Mogą powstawać placówki wielofunkcyjne dostosowane do zaspokojenia lokalnych potrzeb. Tworzona placówka opiekuńczo – wychowawcza może łączyć w sobie elementy wszystkich typów placówek (z wyłączeniem placówki resocjalizacyjnej).
- W okresie przejściowym do 2006 roku dopuszcza się istnienie placówek opiekuńczo – wychowawczych nie spełniających wszystkich standardów.
- Organ prowadzący przyjmie programy restrukturyzacji placówek, zmierzające do dostosowania ich do lokalnych potrzeb i obowiązujących standardów.
- Instytucje pomocy społecznej mają obowiązek organizowania takiego wsparcia środowiskowego rodzin, aby nie dopuścić do konieczności umieszczania dzieci w zastępczych formach opieki.

3 Problemy dotyczące funkcjonowania rodzin w powiecie bielskim.

3.1 Bezradność w prowadzeniu gospodarstwa domowego i w sprawach opiekuńczo-wychowawczych.

Wymieniona kategoria problemów jest wskazana przez ustawę o pomocy społecznej jako podstawa do udzielenia pomocy. W literaturze nie znajdziemy opisu, ani badań nad tą kategorią problemów.

Wśród mieszkańców powiatu bielskiego, spora grupa osób i rodzin boryka się z różnymi problemami, z którymi nie zawsze może sobie poradzić bez wsparcia wyspecjalizowanych służb. Te osoby i rodziny mogą otrzymać wsparcie i pomoc w wyjściu z trudnej sytuacji życiowej przede wszystkim w ośrodkach pomocy społecznej na terenie swoich gmin.

W 2000 roku ze wsparcia tej instytucji tylko w związku z bezradnością w prowadzeniu gospodarstwa domowego i w sprawach opiekuńczo – wychowawczych, skorzystało 1435 rodzin, w tym 1009 rodzin z dziećmi.

Formy tego wsparcia to przede wszystkim pomoc materialna i różne formy pracy socjalnej w miejscu zamieszkania, a także pomoc terapeutyczna w podległych ośrodkom pomocy społecznej placówkach.

Tabela nr 1 Liczba rodzin korzystająca z pomocy ze względu na problemy opiekuńczo – wychowawcze w stosunku do wszystkich rodzin objętych pomocą społeczną w powiecie bielskim w 2001r.

	Ogółem objętych pomocą OPS	Pomoc ze względu na problemy opiekuńczo- wychowawcze	%	W tym rodziny niepełne	
				Liczba	%
Liczba rodzin	3.532	1339	37,9%	421	31,4
Liczba osób w tych rodzinach	12141	5214	42,9%	1407	27,0

Źródło: dane OPS ze sprawozdania dla MPiPS

Z analizy danych za 2001 r. wynika, że 8,2% populacji powiatu bielskiego korzysta z różnorodnych form pomocy społecznej. 3,5% mieszkańców korzysta z pomocy z powodu problemów opiekuńczo-wychowawczych. Należy jednocześnie odnotować zmniejszenie liczby klientów korzystających z tej formy pomocy z 1435 rodzin w 2000r. do 1339 rodzin w roku 2001. Wnioski na temat dynamiki problemu można będzie wyciągać dopiero za dwa, trzy lata, gdy będziemy mieli pewność, że metodologia mierzenia problemu jest identyczna w całym powiecie.

Dla porównania skali problemu w mieście Bielsko-Biała przy 3950 rodzinach objętych pomocą MOPS, aż 2022 rodziny korzystają z pomocy z tytułu problemów opiekuńczo – wychowawczych i bezradności w prowadzeniu gospodarstwa domowego to jest 51% wszystkich klientów Ośrodka. W mieście Olsztyn w 2000 roku na 9034 rodzin korzystających z pomocy ośrodka 1549 rodzin korzystało z pomocy z tytułu problemów opiekuńczo-wychowawczych i bezradności w prowadzeniu gospodarstwa domowego, to jest 17,1% wszystkich klientów ośrodka.

Dane zaczerpnięto ze sprawozdań z działalności ośrodków jakie są przygotowywane dla MPiPS.

Przy porównywaniu wyników z innymi ośrodkami należy założyć możliwość wystąpienia różnic wyników ze względu na odmienną metodologię zbierania danych.

3.2 Ochrona macierzyństwa

Kolejnym problemem w obszarze wspierania rodziny i dzieci jest zapewnienie ochrony dzieciom od ich poczęcia oraz pomocy im matkom, wszędzie tam gdzie rodzina nie jest w stanie tej pomocy zapewnić.

Pomoc świadczona z tytułu ochrony macierzyństwa przez ośrodki pomocy społecznej przed styczniem 2002r, jest w znacznej części realizacją nieobowiązującego już rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie określenia zakresu i form oraz trybu udzielania kobietom w ciąży oraz wychowującym dziecko pomocy w zakresie opieki socjalnej i prawnej i wiąże się głównie z wypłatą świadczeń pieniężnych. Niewielka liczba osób korzystała z tej formy pomocy wyłącznie w postaci pracy socjalnej. Przy analizie ochrony macierzyństwa w statystykach pomocy społecznej w latach następnych należy zwrócić uwagę na zmianę przepisów, które wypłatę świadczeń przez pracodawców przenieśli na ośrodki pomocy społecznej co może przyczynić się do statystycznego wzrostu liczby klientów.

Ze wsparcia ośrodków pomocy społecznej z tytułu ochrony macierzyństwa w 2000r. skorzystało 291 rodzin. Brak danych krajowych skłania nas do przytoczenia rozmiaru problemu w innych miastach o liczbie ludności zbliżonej do naszego powiatu.

Dla porównania skali problemu w mieście Bielsko-Biała przy 3950 rodzinach objętych pomocą MOPS w 2001 roku, 217 rodzin korzystało z pomocy z tytułu ochrony macierzyństwa, to jest 5,49 % wszystkich klientów ośrodka.

W mieście Olsztyn w 2000 roku na 9034 rodzin korzystających z pomocy ośrodka 320 rodzin korzystało z pomocy z tytułu ochrony macierzyństwa, to jest 3,54 % wszystkich klientów ośrodka.

Dane zaczerpnięto ze sprawozdań z działalności ośrodków jakie są przygotowywane dla MPiPS.

Tabela nr 2 Liczba rodzin korzystająca z pomocy z tytułu ochrony macierzyństwa w stosunku do wszystkich rodzin objętych pomocą społeczną w powiecie bielskim w 2001r.

	Ogółem objętych pomocą OPS	Pomoc z tytułu ochrony macierzyństwa	% wszystkich objętych pomocą
Liczba rodzin	3.532	302	8,5
Liczba osób w tych rodzinach	12.141	1339	11,0

Źródło: dane OPS ze sprawozdania dla MPiPS

W roku 2000 nie były jeszcze gromadzone wszystkie dane z gmin przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, stąd brak jest analizy procentowej za ten rok. W liczbach bezwzględnych obserwujemy pewien wzrost liczby klientów korzystających z pomocy z tytułu ochrony macierzyństwa z 291 w 2000r. do 302 osób w 2001r.

Rozmiar potrzeb w zakresie ochrony macierzyństwa, poza wsparciem finansowym, w powiecie pokazuje analiza działań Domu Pomocy Społecznej nr 5 zwanego Domem Matki i Dziecka.

W ciągu 10 lat działalności Domu Matki i Dziecka ze wsparcia tej instytucji skorzystało 10 matek z powiatu bielskiego co stanowi 6,71% wszystkich korzystających z tej formy pomocy. Pozostałe osoby to mieszkanki Bielska-B. – 47,65% i z innych powiatów 45,64%

Z działalności poradnictwa rodzinnego prowadzonego przez DMiDz, wynika że systematycznie wzrasta liczba osób potrzebujących tej formy pomocy.

Tabela nr 3 Ilość udzielonych porad i przyjęcia do Domu Matki i Dziecka

Rok	Ilość porad – interwencji	Liczba matek przyjętych na pobyt
1999	50	8
2000	91	15
2001	95	12
Do 28.02.2002	18	3,(2 oczekują na miejsce, 13- odmówiono)

Źródło : dane Domu Matki i Dziecka

Tabela nr 4 Wykorzystanie 20 miejsc w Domu Matki i Dziecka

Rok	% wykorzystania miejsc na przestrzeni roku
1999	101,63
2000	100,05
2001	102,21

Dane opracowane na podstawie informacji DMiDz

Problem braku miejsc dotyczy co prawda matek spoza powiatu bielskiego, nie mniej problemy społeczne nie mogą być rozpatrywane zgodnie z granicami administracyjnymi powiatu, zwłaszcza gdy położenie geograficzne powiatu i miasta jest takie jak w przypadku Bielska – Białej. Dlatego teza o potrzebie utrzymania, a nawet rozwoju tej placówki wydaje się zupełnie zasadna.

Za okres dziesięciu lat działalności podliczone zostały efekty pracy Domu Matki i Dziecka, które przynoszą wymierne skutki społeczne.

Tabela nr 5 Efekty pracy socjalnej i terapeutycznej w DMiDz za lata 1992-2001

L/P	Wyszczególnienie danych	Liczba
1	Matki, które założyły rodzinę	40
2	Matki, które założyły rodzinę z ojcem biologicznym dziecka	20
3	Matki, które oddały dziecko do adopcji	28
4	Matki, które powróciły do domu rodzinnego	32
5	Matki, z którymi brak kontaktu	29
6	Łączna liczba matek, które opuściły Dom	149
7	Łączna liczba dzieci, które opuściły Dom	148
8	Matki, które podjęły naukę	26
9	Matki, które ukończyły kurs przygotowania do podjęcia pracy	8
10	Matki, które podjęły pracę	21

Źródło : dane Domu Matki i Dziecka

Pozycje od 1-5, w powyższej Tabeli sumują się, dane w pozycjach 8 –10 dotyczą tych samych osób, co w rubrykach 1-5.

Z analizy danych wynika, że nie znane są efekty socjalizacji wobec 20% matek. Jednakże w oddziaływaniach resocjalizacyjnych i socjalizacyjnych skuteczność rzędu 80% to wskaźnik bardzo wysoki i należy podejmować takie działania aby udało się go utrzymać. Dalsza analiza potrzeb mieszanek Domu Matki i Dziecka wykazuje następujące problemy:

- Brak jest miejsc dla matek zgłaszających się do Domu ze starszymi dziećmi.
- Brak jest miejsc dla matek zgłaszających się do Domu z kilkorgiem dzieci.
- Brak jest mieszkań chronionych lub innych miejsc dla matek opuszczających Dom, a nie mających możliwości powrotu do rodziny.

3.3 Przemoc

W dziedzinie pomocy społecznej o zjawisku przemocy mówi się w ograniczonym zakresie, nie obejmuje ono całego zakresu przestępczości związanego z przemocą, a rejestrowanego przez organa ścigania. Obszarem dotyczącym pomocy społecznej jest przemoc domowa wobec członków rodziny.

Za pośrednictwem Ośrodków Pomocy Społecznej w gminach, badano w powiecie, liczbę rodzin dotkniętych przemocą i liczbę rodzin zagrożonych utratą dziecka ze względu na nie wypełnianie przez nie swoich funkcji opiekuńczych. Wyniki te są zaniżone gdyż biorą pod uwagę tylko część zjawiska ujawnioną w OPS-ach. Szczególnie niepełna wydaje się liczba dzieci doświadczająca przemocy w rodzinie, o czym może świadczyć liczba zatrzymań w Izbie Wytrzeźwień. Izba podaje, że w 40% przypadków powodem zatrzymania były awantury rodzinne, których średnio rocznie / za lata 1999 – 2001/ jest 345 na terenie naszego powiatu. Przy każdej takiej awanturze dziecko jest przynajmniej świadkiem przemocy słownej i fizycznej, a nie rzadko samo jest jej ofiarą. W 2001 r. policja interweniowała z powodu przemocy domowej w naszym powiecie, wszczynając procedurę „Niebieskiej Karty” ponad 480 razy, dane te są niepełne, gdyż z 4 gmin brak jest informacji.

Poniżej podano trzy Tabele, które interpretowane łącznie mogą pokazać pewną skalę zjawiska przemocy, lecz są to tylko dane ujmuje te sytuacje, które zostały ujawnione. Wyniki badań z innych miast i powiatów pokazują znaczną rozbieżność pomiędzy statystykami instytucji a rozmiarami przemocy ujawnianej w badaniach na danej populacji. Dane z Tabeli dotyczącej rodzin dotkniętych przemocą, jeśli je porównać z liczbą ludności, pokazują, że problem przemocy w rodzinach nie jest jeszcze w pełni zdiagnozowany.

Tabela nr 6 Rodziny zagrożone utratą dziecka oraz dotknięte przemocą

Gmina	Liczba rodzin zagrożonych utratą dziecka	Liczba rodzin dotkniętych przemocą
Bestwina	1	9
Buczkowice	5	18
Czechowice-Dz.	20	45
Jasienica	16	65
Jaworze	7	3
Kozy	25	42
Porąbka	-	30
Szczyrk	1	25
Wilamowice	1	29
Wilkowice	11	8
Ogółem	87	274

Źródło: dane zgromadzone przez PCPR na podstawie informacji OPS

Analizując dalej poniższą tabelę dotyczącą przemocy ujętej w procedurze „Niebieskiej Karty”, należy zaznaczyć, że nie we wszystkich interwencjach domowych policji z powodu awantur wypełniana jest „Niebieska Karta”. „Niebieską Kartę” wypełnia się za zgodą poszkodowanego, w większości przypadków ofiara rezygnuje w chwili ustąpienia przemocy z dalszych działań, zmierzających do ujawnienia skali zjawiska w domu.

Tabela nr 7 Liczba interwencji Policji zakończonych wypełnieniem „Niebieskiej Karty”

Gmina	1999	2000	2001
Bestwina	Brak danych	Brak danych	Brak danych
Buczkowice	Brak danych	Brak danych	Brak danych
Czechowice-Dz.	Brak danych	Brak danych	416
Jasienica	51	27	27
Jaworze	Brak danych	Brak danych	Brak danych
Kozy	9	11	11
Porąbka	1	8	13
Szczyrk	3	7	8
Wilamowice	Brak danych	7	5
Wilkowice	Brak danych	Brak danych	Brak danych
Ogółem	64	60	480

Źródło: dane udostępnione przez GKRPA i OPS

Na przykładzie powyższej tabeli widać jak zjawisko przemocy domowej dopiero zaczyna się ujawniać, nie należy wyników interpretować jako dynamikę problemu, lecz jako stopniowy wzrost świadomości społecznej. Nasuwa się jeszcze jedna uwaga, brak danych z niektórych gmin wskazuje na słabą współpracę pomiędzy Policją, a służbami społecznymi co jest niezbędne w obszarze przeciwdziałania przemocy. W przeciwnym razie pozostanie tylko ściganie przestępstw, które ze swej natury zostają trudne do udowodnienia.

Kolejna Tabela pokazuje nam liczby zatrzymań na Izbie Wyrzeźwień, w tym miejscu są one o tyle istotne, że Izba prowadzi analizę przyczyn zatrzymań. Jak pokazuje tabela aż 40% zatrzymanych czyli 345 osób, to osoby dowieszone do Izby z powodu awantur domowych. Czyli przemoc w domu była tak duża, że musiała interweniować policja.

Tabela nr 8 Średnie liczby zatrzymań na Izbie Wyrzeźwień za lata 1999 – 2001

Gmina	Roczna średnia liczba zatrzymań	Z powodu awantury w rodzinie 40%	Z powodu wykroczenia lub przestępstwa 40%	Z powodu zagrożenia zdrowia lub życia 20%
Bestwina	35	14	14	7
Buczkowice	79	32	31	16
Czechowice-Dz.	352	140	141	71
Jasienica	95	38	38	19
Jaworze	29	12	11	6
Kozy	50	20	20	10
Porąbka	58	23	24	11
Szczyrk	56	23	22	11
Wilamowice	32	13	12	7
Wilkowice	77	30	31	16
Ogółem	863	345	344	174

Uwaga: dane nie wyluszczone są obliczone szacunkowo na podstawie danych ogólnych dla całego powiatu. Źródło: Informacja Izby Wyrzeźwień w Bielsku-Białej . 03. 2002r

Z badań krajowych wynika, że 14% dzieci doznaje przemocy fizycznej, 40% dzieci doznaje przemocy psychicznej, która wymaga interwencji, dane te są potwierdzone przez badania lokalne np. w Ciechanowie w 2001r spośród wszystkich dzieci uczęszczających do szkół podstawowych i gimnazjum 20% populacji dzieci badanych doznaje przemocy fizycznej, 47% przemocy emocjonalnej, 1% przemocy seksualnej /z raportu badań koordynatora ds. przemocy w Ciechanowie/.

Badania J. Jedynaka wykazują znaczne rozmiary przemocy w Polsce.

Tabela nr 9 Stosowanie kar wobec dzieci

Rodzaje kar	Dziewczęta	Chłopcy	Ogółem
Krzyk groźby	20%	85%	52,5%
Kary cielesne, bicie	26,4%	65,7%	46,1%
Poszturchiwanie, szamotanie	29,3%	53,6%	41,3%
Demonstrowanie braku uczuć, miłości	67,8%	34,3%	51,1%

Źródło: Profilaktyka zespołu maltretowanego dziecka Łódź 1994 s. 119

Niską wykrywalność zjawiska przemocy seksualnej możemy uzasadniać rodzajem problemu, którego ofiary wstydzą się ujawniać oraz złą wiarą milczenia świadków.

Z badań profesora Starowicza wynika, że 72% matek dzieci wykorzystywanych seksualnie przez ich mężów była rzekomo nieświadoma faktu, 11% świadoma, 7% jawnie akceptująca, 10% nieświadoma /Profilaktyka zespołu maltretowanego dziecka Łódź 1994 s. 90/.

Szczególnie zagrożoną grupą są dzieci upośledzone umysłowo, aż 65% dzieci przed okresem pokwitania miało stosunki seksualne, aż 57% o charakterze homoseksualnym. / tamże s. 95 /

Wobec tak dużej prognozowanej skali zjawiska przemocy wobec dzieci zasoby gmin wydają się niewystarczające zarówno w zakresie ilościowym jak i merytorycznym. Nie wystarczy bowiem, aby dzieci miały gdzie spędzić wolny czas, lecz potrzebują one specjalistycznych oddziaływań socjoterapeutycznych. Tylko nieliczne świetlice (w Bestwinie, Czechowicach –Dz. i Jasienicy) prowadzą działalność socjoterapeutyczną. Jest to, co prawda, zadanie gmin i gminy same według swoich możliwości prowadzą zajęcia według dokonanej oceny potrzeb i możliwości finansowych. Niektóre gminy nie prowadzą, albo prowadzą zajęcia świetlicowe w ograniczonym zakresie. Ocenia się, że wobec powyżej opisanej skali zjawiska w gminach powinny funkcjonować przez co najmniej 5 dni w tygodniu świetlice opiekuńcze, które raz w tygodniu organizują zajęcia socjoterapeutyczne. Powiat aktualnie zaczyna zbierać dane o skali zjawiska i potrzeb, jednak rysująca się różnica skali zjawiska jak i możliwości organizacyjnych gmin, wskazuje na konieczność włączenia się powiatu ze wsparciem organizacyjnym.

Przed dokonaniem oceny przemocy wobec dzieci i planowaniem dalszych działań należy wziąć pod uwagę wyniki badań naukowych prowadzonych na świecie, które ukazują potencjalną skalę zagrożeń poszczególnych rodzajów przemocy wobec dzieci. Prezentując poniższe wnioski niniejsze opracowanie posiłkuje się pracą naukową PSYCHOLOGICZNE KONSEKWENCJE WSPÓŁWYSTĘPOWANIA PRZEMOCY I ZANIEDBANIA W DZIECIŃSTWIE ORAZ UTRATY CIAŻY Witold Simon Klinika Nerwic Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie.

kierownik: doc. dr hab. Maria Siwiak-Kobayashi

Marek Gajowy II Klinika Psychiatryczna Akademii Medycznej w Warszawie. kierownik: prof. Andrzej Kokoszka. Publikacja internetowa.

Badając różne rodzaje przemocy Ney [NNey P.G.: *Does Verbal Abuse Leave Deeper Scars: A Study of Children and Parents* Can. J. Psychiatry 1987; 32 (1): 371-377]

stwierdził, że przemoc słowna bardziej niż inne rodzaje przemocy wpływa na zmianę obrazu samego siebie i świata u badanych dzieci. Przemoc słowna wywołuje u dzieci objawy lęku przed porzuceniem, zaburzenia nastroju, trudności w tworzeniu i utrzymywaniu relacji, poczucie winy oraz zachowania autodestrukcyjne. Dzieci doświadczające przemocy fizycznej są bardziej agresywne, mają niskie poczucie własnej wartości, upośledzoną zdolność

do cieszenia się życiem, trudności z empatią, a w wypadku długotrwałej przemocy pojawia się związek między przemocą fizyczną a opóźnieniem rozwoju intelektualnego, chorobą psychiczną i agresywnymi zachowaniami.

Zaniedbanie w dzieciństwie i jego skutki podaje Ney [Ney P.G., Fung T., Wickett A.R.: *Child Neglect: The Precursor to Child Abuse* Pre- and Perinatal Psychology J of PANA 1993; 8(2): 95-112].

Wyszczególnił on różne formy i nasilenia zaniedbania szeregując je od najbardziej niszczących:

- ♦ Emocjonalno – intelektualne: od braku zrozumienia, braku fizycznego wyrażania uczuć, poprzez brak słownego wyrażania uczuć, brak wsparcia emocjonalnego, aż po brak stymulacji.
- ♦ fizyczne: od braku ochrony, przez niski status ekonomiczny, niewystarczające jedzenie, niewystarczające warunki mieszkaniowe, po nieadekwatną higienę i brak opieki medycznej.

Ney pokazuje, jak bardzo dewastującym przeżyciem dla dziecka jest zaniedbanie i jego psychologiczne konsekwencje. Po doświadczeniu niezaspokojenia swoich podstawowych potrzeb niezbędnych do pełnego rozwoju, dzieci w dużym stopniu mają trudność w zaakceptowaniu straty dzieciństwa, jakie powinny były mieć. W okresie adolescencji i dorosłości osoby takie nie zaprzestają szukać tego, czego nie otrzymały w dzieciństwie. Jednak takie poszukiwania kończą się najczęściej frustracją lub doświadczeniem przemocy.

Oceniając działania zmierzające do utrzymania dzieci w środowisku naturalnym i przeciwdziałania ich demoralizacji należy stwierdzić:

- Brak jest jednolitych badań nad przemocą i zaniedbaniem dzieci w rodzinach.
- Nie wszystkie świetlice korzystają z wykwalifikowanej kadry, mogącej prowadzić specjalistyczne zajęcia z młodzieżą i dziećmi.
- Nigdzie nie są podejmowane działania terapeutyczne zmierzające do przywrócenia rodzinie prawidłowych funkcji opiekuńczych i wychowawczych.
- ośrodki pomocy nie prowadzą pracy socjalnej zmierzającej do życiowego usamodzielnienia się rodzin, lecz udzielają bieżącej pomocy.
- Brak jest przygotowanych służb do prowadzenia pracy z rodzinami wieloproblemowymi.
- Społeczeństwo powiatu, jak również pracownicy instytucji publicznych /szkoły, policja, pomoc społeczna, służba zdrowia.../ nie zna etiologii zjawiska przemocy i nie wie jak należy reagować w sytuacji stwierdzenia przemocy wobec dziecka.
- Profesjonaliści zajmujący się pracą z dzieckiem nie są świadomi, że stosują wobec nich przemoc, oraz nie znają sposobów radzenia sobie z agresywnymi zachowaniami dzieci i młodzieży.

Kolejnym wskaźnikiem pokazującym rozmiary przemocy w rodzinie są dane Podbeskidzkiego Ośrodka Interwencji Kryzysowej. Napięcie w jakim żyją rodziny borykające się z różnymi trudnościami powoduje, że ich członkowie żyją w głębokim kryzysie. W sytuacji kryzysu człowiek najczęściej nie potrafi funkcjonować bez wsparcia profesjonalistów.

Tabela nr 10

Liczba zgłaszanych problemów w POIK przez mieszkańców powiatu bielskiego ze wskazaniem na najczęstsze przyczyny korzystania z pomocy

Rok	Liczba zgłoszonych problemów ogółem	Z powodu przemocy	Z powodu problemów rodzinnych	Z powodu problemów osobowościowych i nerwic
2000	495	16,8%	13,1%	9,3%
2001	685	21,4%	13,5%	22%
% stosunek roku 2000 do 2001	Wzrost o 38%	Wzrost o 4,6%	Wzrost o 0,4%	Wzrost o 12,7%

Zródło : sprawozdanie POIK

Dynamika wzrostu liczby klientów POIK w latach 2000 – 2001, aż o 38% należy interpretować zwiększeniem świadomości społecznej, nie zaś tylko wzrostem liczby zdarzeń wywołujących kryzys. Potwierdza tą tezę liczba osób z miasta Bielsko-B. korzystających ze wsparcia POIK, jest ona 4-krotnie wyższa mimo, że miasto liczy tylko o 40 tys. więcej mieszkańców. Tę różnicę można tłumaczyć przede wszystkim dostępnością usług, jak i anonimowością i większą świadomością mieszkańców dużego miasta. Niepokojący wzrost problemów osobowościowych i nerwic można wyjaśniać za pomocą badań klinicznych, które pokazują że na pojawianie się tych problemów oprócz czynników niezależnych takich jak sytuacja ekonomiczna i społeczna, mają wpływ wcześniejsze doświadczenia przemocy i zaniedbania w rodzinie. Tym bardziej wskazuje to na potrzebę troski o rodziny naszego powiatu aby mogły samodzielnie pokonywać trudności życia codziennego. Przy organizowaniu wsparcia w formie interwencji kryzysowej powiat odpowiada na potrzeby osób w kryzysie takie jak:

- ◆ Miejsca do spania dla każdej osoby;
- ◆ Odrębności: miejsce na rzeczy osobiste i ubrania /szafka/;
- ◆ Intymności: łazienka z możliwością zamknięcia;
- ◆ Zachowania czystości własnej i miejsca swojego pobytu /możliwość prania, sprzątania/;
- ◆ Możliwości przygotowania własnego posiłku;
- ◆ Wsparcia psychicznego i informacji w tym porad prawnych oraz terapii;
- ◆ Ułożenia jasnych perspektyw;

Z pomocy POIK korzystało 685 razy 557 osób znajdujących się z różnych powodów w kryzysie. Liczba osób korzystająca z pomocy POIK nie pokrywa się z liczbą działań podejmowanych dla tych osób jak i liczbą problemów przez nich zgłaszanych. Złożoność problemów z którymi zgłasza się klient sprawia, że ta sama osoba potrzebuje nie tylko wsparcia w formie interwencji ale korzysta również z terapii i innych form pomocy.

Tabela nr 11

Liczba osób, mieszkańców powiatu bielskiego korzystająca ze wsparcia POIK w 2001r.
z rozbiorem na gminy

Gmina	Liczba osób ogółem	Kobiety	Mężczyźni	W tym dzieci i młodzież do 19r.ż
Bestwina	38	24	14	1
Buczkowice	78	72	6	1
Czechowice-Dz.	81	53	28	8
Jasienica	46	39	7	3
Jaworze	62	39	23	0
Kozy	95	67	28	0
Porąbka	63	45	18	13
Szczyrk	23	20	3	0
Wilamowice	15	9	6	0
Wilkowice	56	29	27	1
Ogółem	557	397	160	27

Źródło: sprawozdanie POIK za 2001r.

Tabela nr 12 Liczba osób korzystających z hostelu POIK w rozbiorem na gminy powiatu

Gmina	Liczba osób w roku 2000	Liczba osób w roku 2001
Bestwina	0	3
Buczkowice	9	17- 2 osoby 2 i 3 krotny pobyt
Czechowice-Dziedzice	8	20
Jasienica	7	0
Jaworze	0	0
Kozy	5	3
Porąbka	0	5
Szczyrk	0	5- jedna osoba 2 krotny pobyt
Wilamowice	0	1
Wilkowice	12	4
Ogółem	41	58

Źródło : sprawozdanie POIK za 2001

Tabela powyższa ukazuje rangę ujawnionych problemów w rodzinie. Są to osoby, których sytuacja rodzinna zmusiła do przebywania w hostelu Ośrodka. W interpretacji powyższych danych należy brać pod uwagę, że z pomocy POIK korzystają w części te same

Tabela nr 14 Rodziny zastępcze w powiecie bielskim z podziałem na gminy - luty 2002r.

Gmina	Liczba rodzin	Liczba dzieci
Bestwina	5	6
Buczkowice	7	12
Czechowice-Dz.	24	30
Jasienica	10	12
Jaworze	6	6
Kozy	2	4
Porąbka	10	13
Szczyrk	5	9
Wilamowice	9	14
Wilkowice	11	13
Ogółem dane na 02.2002	89	119

Zródło : dane opracowane przez PCPR

Powyższa tabela nie podaje liczby rodzin za rok 1999 i 2000 ponieważ w 2000 roku nastąpiła nowelizacja ustawy, która spowodowała gwałtowne zmniejszenie liczby rodzin zastępczych w związku z wprowadzeniem usamodzielnienia z ukończeniem 18 roku życia. W 2000 roku w rodzinach zastępczych przebywało 20 pełnoletnich wychowanków. Przedstawianie danych wcześniejszych spowodowałoby zaciemnienie rzeczywistej dynamiki tej formy opieki.

Tabela poniżej pokazuje jaka jest dynamika potrzeb w zakresie organizowania zastępczej opieki nad dzieckiem.

Tabela nr 15 Liczba dzieci skierowana do zastępczych form opieki przez PCPR

ROK	Do rodzin zastępczych	do placówek opiekuńczo-wychowawczych	Razem
1999	8	Brak danych	8
2000	20	15 w tym poza powiat 7	35
2001	20	11 w tym poza powiat 4	31

Zródło: dane PCPR

Dla pełnego obrazu potrzeby objęcia dzieci opieką całkowitą należy podać jeszcze liczbę dzieci adoptowanych i kierowanych do adopcji.

Tabela nr 16

Adopcje dzieci za pośrednictwem Ośrodka Adopcyjno-Opiekuńczego w 2001 r.

L/ P	Wyszczególnienie danych	Liczba
1	Liczba rodzin na terenie kraju, które adoptowały dzieci	21
2	Liczba dzieci adoptowanych ogółem	22
3	W tym sierot społecznych	22
4	W tym sierot naturalnych	0
5	Liczba dzieci adoptowanych z terenu powiatu	8
6	Liczba kandydatów zgłaszających się na rodziców adopcyjnych	60
7	Rodziny zakwalifikowane do adopcji	53
8	Rodziny zakwalifikowane oczekujące na dziecko	23
9	Liczba dzieci oczekujących na adopcję	8
	Sytuacja prawna adoptowanych dzieci:	
10	Pozbawienie władzy rodzicielskiej obojga rodziców	9
11	Pozbawienie władzy rodzicielskiej samotnej matki	1
12	Zgoda blankietowa	12

Źródło : Informacja OAO

Jak widać co roku istnieje potrzeba organizowania opieki zastępczej dla ponad 30 dzieci, pomimo realizowanych adopcji. Brakuje rodzin do adopcji dzieci starszych i chorych. Stosunkowo niska jest liczba rodzin z terenu powiatu decydujących się na adopcję.

Podstawową formą opieki są rodziny zastępcze, jednak wciąż brakuje wystarczającej liczby przygotowanych niespokrewnionych rodzin zastępczych, które potrafią pracować z dzieckiem i rodziną biologiczną dziecka, tak aby zapewnić mu optymalny rozwój i ewentualny powrót do rodziny własnej. Dotychczasowa praktyka w tym zakresie wyglądała następująco: dzieci kierowane przez sąd do rodzin zastępczych przybywają tam, aż do pełnoletności. Nie dochodzono od rodziców zwrotu kosztów za pobyt dziecka w rodzinie zastępczej, ani często nie badano sytuacji pod kątem możliwości powrotu dziecka do rodziców, mimo że przyczyna, dla której została ustalona rodzina zastępcza już ustała, np. niepełnoletność matki.

Sytuacja ta zmieniła się w 2000r wraz z wejściem w życie znowelizowanej ustawy o pomocy społecznej, dlatego też poniższe tabele nie pokazują lat wcześniejszych, gdyż rodziny zastępcze funkcjonowały w innej rzeczywistości prawnej, co pozwalało w rodzinach zastępczych przebywać pełnoletnim wychowankom.

Aktualnie spośród 119 dzieci przebywających w rodzinach zastępczych, tylko 12 wychowuje się w rodzinach niespokrewnionych. Pozostałe dzieci wychowywane są przez rodziny, które tworzą babcie i dziadkowie, czasami pełnoletnie rodzeństwo lub dalsi krewni.

Z analizy struktury wieku osób pełniących funkcję rodzin zastępczych za rok 2000 wynika, że ½ to osoby w wieku powyżej 61 roku życia, a aż 8 rodzin stanowiły osoby, które przekroczyły 71 rok życia. Bywa, że rodzice zastępczy wymagają opieki i wsparcia osób trzecich. Poniższa tabela pokazuje typy rodzin zastępczych w powiecie.

Tabela nr 17

Typy rodzin zastępczych w powiecie bielskim

ROK	Liczba rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem	Liczba rodzin zastępczych niespokrewnionych z dzieckiem
2001	78	13
Luty 2002	77	12

Źródło: dane PCPR

Podstawowym problemem jest brak wystarczającej liczby przygotowanych rodzin do pełnienia roli rodziny zastępczej. Zwłaszcza, że większość dzieci umieszczanych w opiece zastępczej to sieroty społeczne.

Tabela nr 18

Rodzice biologiczni dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych dane na 02.2002

Liczba sierot	Liczba pól sierot + dzieci z nieustalonym ojcem	Liczba dzieci których oboje rodzice żyją	Liczba rodziców biologicznych
16	34+16	55	124

Źródło: dane PCPR

Wysoki odsetek sierot społecznych jest zbieżny ze średnią krajową i nie wynika z uwarunkowań lokalnych. W Polsce w 1990r. tylko 6,2% dzieci umieszczonych w zastępczych formach opieki było sierotami naturalnymi i aż 65,2% dzieci miało obojga swoich rodziców. Powodem większości skierowań do rodzin zastępczych jest występowanie zjawisk patologicznych w rodzinach.

Powody umieszczenia dzieci w rodzinach zastępczych na terenie powiatu bielskiego ukazuje następująca Tabela

Tabela nr 19 Powody umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej

L/P	Powód umieszczenia dziecka	Liczba rodziców
1	Porzucenie dziecka	54
2	Śmierć rodziców lub jednego z rodziców	40
3	Alkoholizm rodziców	23
4	Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	15
5	Choroba rodziców	6
6	pozbawienie wolności	6
7	Dziecko ze związku pozamałżeńskiego	4
8	Inne / niepełnoletność-2, niepełnosprawność-2, przemoc-2, załamanie nerwowe-1, bezrobocie-1,.../	10
9	Brak danych	16
10	Razem	174

Źródło : opracowanie PCPR na temat rodzin biologicznych.

Dla wyjaśnienia danych liczbowych w tabelach należy dodać, że aktualnie nie żyje 50 rodziców dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych, co nie oznacza, że z powodu ich śmierci dzieci zostały umieszczone w zastępczej opiece. Śmierć rodziców lub jednego z nich była powodem ustanowienia rodziny zastępczej tylko w 40 przypadkach, w 10 pozostałych najpierw dzieci trafiły do zastępczej opieki a potem rodzice zmarli.

Szczegółowe dane o rodzinach biologicznych, wraz z ich analizą można uzyskać z odrębnego opracowania Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie „*Diagnoza sytuacji życiowej rodziców biologicznych dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych na terenie powiatu bielskiego*” stanowiącego załącznik do niniejszej strategii. Dane z tej diagnozy należy wziąć pod uwagę przy opracowywaniu projektu pracy reedukacyjnej z rodzicami biologicznymi. Dzięki tym danym można kierować wysiłki terapeutyczne do rodzin dających największą szansę na powrót do prawidłowego funkcjonowania. Z opracowania jednoznacznie wynika konieczność podjęcia działań przygotowujących rodziny biologiczne do przyjęcia na powrót swoich dzieci.

Tabela nr 20 Najczęściej pojawiające się dysfunkcje w rodzinach biologicznych

L/P	Dysfunkcje rodzin biologicznych	Liczba rodzin
1	Bezrobocie	26
2	Alkoholizm	20
3	Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	12
4	Brak danych	45
5	Inne	21

Zródło : opracowanie PCPR na temat rodzin biologicznych

Powyższa Tabela jednoznacznie wskazuje na konieczność pracy socjalnej i terapeutycznej z rodzinami zapewniając tym samym szybszy powrót dzieci do własnych rodzin i obniżenie kosztów opieki zastępczej. Wylania się jeszcze potrzeba zbadania dysfunkcji w rodzinach o których brak danych. Przyjąć jednak należy, że może się nie udać odnalezienie rodziców biologicznych tych dzieci, dlatego powinno się skoncentrować na bieżącej analizie danych posiadanych i gromadzonych na bieżąco w miarę kierowania kolejnych dzieci do zastępczych form opieki.

3.4.1 Placówki opiekuńcze

Kolejne problemy dotyczą placówek opiekuńczo-wychowawczych, które są prowadzone przez powiat.

W zasobach powiatu są placówki:

- Rodzinny Dom Dziecka w Janowicach
- Dom Dziecka w Czechowicach-Dziedzicach
- Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Jaworzu
- Ośrodek Adopcyjno – Opiekuńczy

Szerszy opis wymienionych placówek można znaleźć w części „zasoby powiatu” niniejszej strategii.

Rodzinny Dom Dziecka jest nową placówką. Obecnie przygotowuje się do poprawy warunków lokalowych – w bieżącym roku planuje się przenieść placówkę do nowo wybudowanego domu jednorodzinnego. Problemy dotyczące działalności tej placówki

dotyczą dostosowania bazy lokalowej i są rozwiązywane na bieżąco przez Dyrektora placówki i Starostwo, nie wymagają zapisów w programie.

Dom Dziecka w Czechowicach – Dz. jest placówką przejętą przez Państwo od Zgromadzenia sióstr Felicjanek w 1964 roku. Od czasu przejęcia jej przez powiat dokonują się w niej stałe stopniowe zmiany dostosowujące placówkę do obowiązujących standardów. Przepisy określają, że placówka socjalizacyjna nie może liczyć więcej niż 30 wychowanków, a obecnie przebywa w niej 45 wychowanków. Przepisy określają też standard liczby zatrudnionych wychowawców. To wymaga systematycznego wdrażania projektu restrukturyzacji placówki, który został już opracowany.

W funkcjonujących w powiecie dwóch Domach Dziecka przebywa kilkadziesiąt dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej. Dane prezentuje Tabela poniżej.

Tabela Nr 21 Liczba dzieci w Domach Dziecka w powiecie bielskim

Rok	Liczba dzieci w Domu Dziecka w Cz.Dz. + miejsca w internacie	W tym z powiatu bielskiego	Liczba dzieci w Rodzinnym Domu Dziecka w Janowicach	W tym z powiatu bielskiego
1999	48+7	5	X	X
2000	48+7	8	6	1
2001	48+2	6	6	1
2002 luty	45	9	6	1

Zródło: dane opracowane przez PCPR.

Jak wynika z tabeli, wśród wychowanków Domów Dziecka, większość to dzieci spoza powiatu bielskiego, analiza dokumentacji tych wychowanków pokazuje że ich rodzice mieszkają głównie w dużych aglomeracjach miejskich śląska, jest to zagrożeniem dla placówki. Wystarczy, że miasta te wdrożą własne programy opieki nad dziećmi, tak jak stało się to w Chorzowie i większość dzieci zostanie zabrana do miast, z których pochodzą. Działania takie są założone w ustawie, a ponadto mogą dodatkowo zostać przyspieszone przez zmianę finansowania opieki nad dzieckiem. Powiatom nie będzie opłaciło się po likwidacji dotacji na zadania własne utrzymywać dzieci w drogich placówkach w obcym powiecie, raczej będą zmierzać do szybkiego umieszczenia dzieci w rodzinach zastępczych na terenie własnego powiatu. Zatem placówka ta, powinna stopniowo dostosowywać swoją działalność do potrzeb naszego powiatu i przeobrażać się w placówkę wielofunkcyjną, zgodną ze standardami opieki zastępczej nad dzieckiem.

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Jaworzu jako placówka resocjalizacyjna też musi stopniowo wprowadzać program restrukturyzacji zmniejszający liczbę wychowanków do 30, to jest o połowę stanu aktualnego. Zmniejszenie to pociąga za sobą restrukturyzację zatrudnienia. Na przykładzie tej placówki widać szczególnie ostro jak zmiana finansowania tej formy opieki przez wojewodę, wymusza przyspieszenie tempa działań dostosowujących placówkę do założonych standardów.

Tabela nr 22 Liczba dzieci umieszczonych w MOW Jaworze

Rok	Liczba dzieci	W tym z powiatu bielskiego
2000	72	7
2001	65	6
2002	60	6

Źródło: za danymi ze sprawozdania MOW

Powyżej widać jak placówka stopniowo zmniejsza stan ewidencyjny wychowanków, co nadal będzie kontynuowane w roku 2002 i następnych.

Dla MOW Zarząd przyjął pierwszy etap dochodzenia do standardów na rok 2002, konieczne jest przyjęcie dalszych etapów po dokonaniu analizy zamierzonych efektów pierwszego etapu.

Działania związane z restrukturyzacją w przypadku obu placówek muszą być zakończone do 2006 roku co zostało ustawowo narzucone.

Dodać należy, że likwidacja placówek opieki całkowitej i przejście wyłącznie na formy rodzinnej opieki zastępczej, co zgodne jest ze standardami ustawowymi, ze względu na koszty i brak przygotowanej bazy jest niemożliwe. Większość powiatów przygotowuje programy restrukturyzacji i stopniowo w drodze ewolucji dostosowuje placówki do nowych standardów.

Ośrodek Adopcyjno – Opiekuńczy również musi dostosować swoje działania do nowej rzeczywistości. Pojawiły się nowe zadania dla Ośrodka w zakresie:

- pracy z rodzinami zagrożonymi pozbawieniem lub ograniczeniem władzy rodzicielskiej, jak i z rodzicami którym tą władzę ograniczono,
- pracy z dziećmi z rodzin zastępczych w trudnym okresie dojrzewania, z którym często nie przygotowane rodziny spokrewnione nie dają sobie rady,
- Pracy z rodzicami zastępczymi wspierającej ich w wypełnianiu swojej funkcji jako osób tymczasowo opiekujących się dzieckiem,

Ośrodek musi opracować szczegółowe projekty wdrożenia nowych form działania wraz ze skutkami finansowymi. Placówka ta z 5 osobowym personelem wykonuje wszystkie dotychczasowe zadania w zakresie organizowania adopcji, i bieżącej pracy z rodzinami zastępczymi. Formalnego, wieloletniego uregulowania wymaga współpraca OAO z miastem Bielsko-Biała. Należy ustalić czy Ośrodek ma realizować zadania dla miasta i na jakich zasadach. Udostępnienie usług tej placówki poza powiat musi przynosić korzyści, co zostało określone w Strategii Rozwoju Powiatu. Problemem będzie również wycena poszczególnych usług, tu pewnym przykładem rozwiązania może być porozumienie z miastem w zakresie interwencji kryzysowej.

Usamodzielnienia

Konsekwencją realizowania opieki zastępczej nad dzieckiem jest zakończenie jej usamodzielnieniem i integracją wychowanka ze społeczeństwem. Samo usamodzielnienie nie jest problemem, lecz realizacja Indywidualnych Planów Usamodzielnień sprawia sporo trudności w zakresie znalezienia mieszkania, pracy i uzyskania pewności, że wychowanek jest rzeczywiście samodzielny. Są rodziny zastępcze i placówki, które nie przygotowują swoich wychowanków do samodzielności i istnieją obawy, że osoby te nie tylko zmarnują przyznaną im pomoc, ale staną się wkrótce klientami pomocy społecznej. Brak jest formy przejściowej pomiędzy pełną opieką, a całkowitą samodzielnością. Taką formę przejściową

stanowią w wielu powiatach mieszkania chronione, organizowane na bazie wolnej powierzchni w placówkach opiekuńczych, lub w odrębnych obiektach. Mieszkania te, często służą również osobom niepełnosprawnym i starym, co daje pewną integrację osobom tam przebywającym.

Swoisty proces usamodzielniania przechodzą również niektóre matki opuszczające Dom Matki i Dziecka. Nie podajemy liczby matek potrzebujących w skali roku pomocy mieszkaniowej w procesie usamodzielniania, gdyż taka analiza dotąd nie była prowadzona, natomiast potrzeba ta w kolejnych rocznych sprawozdaniach z działalności placówki jest usilnie sygnalizowana.

Planując pomoc w usamodzielnianiu należy uwzględnić potrzeby osób usamodzielnianych:

- ♦ Przygotowania posiłku
- ♦ Ubrania i decydowania o ubiorze
- ♦ Utrzymania czystości siebie i otoczenia
- ♦ Gospodarowania pieniędzmi
- ♦ Pracy
- ♦ Odrębności
- ♦ Oparcia psychicznego
- ♦ Odpowiedzialności i samodzielności
- ♦ Projektowania własnej przyszłości
- ♦ Przynależności
- ♦ Poczucia własnej wartości
- ♦ Bliskości i ciepła

Dla wychowanków opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze jak i niektórych matek opuszczających Dom Matki i Dziecka, brak jest na terenie naszego powiatu stosownej formy wsparcia.

Kolejna Tabela ukazuje nam planowaną dynamikę usamodzielnień wychowanków. Analiza tych danych jest o tyle ważna, że powiat odpowiada za integrację usamodzielnianej osoby ze społeczeństwem.

Tabela nr 23 Planowana liczba dzieci do usamodzielnienia w najbliższych 5 latach

Rok	Liczba dzieci z placówek opieki całkowitej	Liczba dzieci z rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem	Liczba dzieci z rodzin zastępczych niespokrewnionych z dzieckiem
2002	12	12	1
2003	9	15	2
2004	7	10	1
2005	2	12	2
2006	1	10	1

Zródło : opracowanie PCPR

Przy interpretacji powyższych danych założyć należy, że stopniowo w rodzinach zastępczych coraz mniej będzie potrzeb w zakresie organizowania wsparcia w usamodzielnianiu,

natomiast placówki ze swej struktury nie mogą stworzyć takich warunków wychowawczych jak rodzina. Widać zatem, że w najbliższych latach mieszkania chronione będą potrzebne dla młodych osób opuszczających placówki opiekuńcze, w następnych latach tą formę można będzie zagospodarować przez inne osoby potrzebujące wsparcia środowiskowego.

4 Zasoby powiatu bielskiego służące wsparciu rodziny i dzieci

W powiecie bielskim jest szereg instytucji i organizacji działających na rzecz wsparcia dzieci i rodzin borykających się z różnymi problemami. Poza takimi instytucjami jak: ośrodki pomocy społecznej, Centrum Pomocy Rodzinie, policja, sąd, placówki służby zdrowia, działalność na rzecz dziecka i rodziny prowadzą szkoły, świetlice i organizacje pozarządowe.

Dla zapewnienia opieki i wychowania dzieciom całkowicie lub częściowo pozbawionym opieki rodziców w powiecie działają:

- Dom Dziecka w Czechowicach- Dziedzicach na 45 miejsc.
- Rodzinny Dom Dziecka w Janowicach – obecnie 6 miejsc; zgodnie z regulaminem w placówce może przebywać od 4 – 8 dzieci.
- Rodziny zastępcze w liczbie 89 w których przebywa 119 dzieci.
- Ośrodek Adopcyjno – Opiekuńczy, placówka wsparcia dziennego.
- Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Jaworzu na 60 miejsc.
- Środowiskowe formy wsparcia dla dzieci i ich rodzin organizowane lub współfinansowane przez gminy powiatu.

Dom Dziecka w Czechowicach – Dziedzicach jest placówką socjalizacyjną zapewniającą opiekę i wychowanie dzieciom całkowicie lub częściowo pozbawionym opieki rodzicielskiej, dla których nie znaleziono dotąd rodzinnej opieki zastępczej. Do zadań placówki należy podtrzymywanie więzi dzieci z rodziną biologiczną i starania o powrót dzieci do swoich rodzin. Tam gdzie powrót dziecka do rodziny naturalnej jest niemożliwy placówka stara się podejmować próby umieszczenia dzieci w rodzinach zastępczych lub adopcyjnych i w tym zakresie ściśle współpracuje z Ośrodkiem Opiekuńczo-Adopcyjnym. Ponadto placówka współdziała grupą rodzin zaprzyjaźnionych, które na okoliczność świąt i wakacji zapraszają dzieci do swoich domów aby zaszczerpić w nich pozytywny model życia rodzinnego.

Rodzinny Dom Dziecka w Janowicach placówka działa od listopada 2000r. i obejmuje opieką 6 dzieci. Placówka o charakterze rodzinnym bliska spełnieniu standardów nowoczesnej formy opieki zastępczej, gdyż jeszcze w tym roku zostanie przeprowadzona do nowego obiektu.

Ośrodek Adopcyjno – Opiekuńczy.

Kolejną formą wsparcia ustawowo nałożoną na powiat jest obowiązek prowadzenia programowych działań zmierzających do jak najszybszego, o ile to możliwe, powrotu dziecka do rodziny naturalnej. Dlatego prowadzona jest placówka Ośrodek Adopcyjno – Opiekuńczy, której celem jest pozyskiwanie, szkolenie i kwalifikowanie osób zgłaszających gotowość adopcji oraz prowadzenia rodzinnej opieki zastępczej, a także szkolenie i wspieranie psychologiczno - pedagogiczne osób prowadzących rodzinną opiekę zastępczą, oraz rodziców naturalnych dzieci umieszczonych w rodzinnej opiece zastępczej i placówkach opiekuńczo - wychowawczych.

Podstawowym zasobem Ośrodka jest wysoko wykwalifikowana kadra:

2 psychologów i 3 pedagogów posiadających specjalistyczne przygotowanie niezbędne do realizacji zadań tej placówki.

Ośrodek zgodnie ze swoimi kompetencjami i zasobami w postaci wykwalifikowanej kadry podejmuje działania w obszarze:

- Wsparcia i terapii dla rodzin zastępczych
- Wsparcia dla dzieci z rodzin zastępczych

- Pracy korekcyjno-terapeutycznej z rodzinami naturalnymi dzieci umieszczonych w zastępczych formach opieki
- Pozyskiwania i szkolenia kandydatów na rodziców do rodzin zastępczych
- Pozyskiwania i szkolenia kandydatów na rodziców adopcyjnych

Wykaz rodzin adopcyjnych i zastępczych za okres 1999 do 2001 przedstawiają poniższe tabele.

Tabela nr 24 Rodziny adopcyjne

Wyszczególnienie	1999	2000	2001
Rodziny adopcyjne oczekujące na dziecko	3	31	33
Rodziny adopcyjne zawiązane	23	23	24

Dane zaczerpnięte z informacji OAO

Tabela nr 25 Rodziny zastępcze przeszkolone przez OAO

Wyszczególnienie	1999	2000	2001
Rodziny zastępcze przygotowane do pełnienia funkcji pogotowia rodzinnego	2	3	3
Rodziny zastępcze długoterminowe	3	5	2

Dane zaczerpnięte z informacji OAO

Lokalizacja Ośrodka w centrum miasta Bielska – Białej oraz jego zasoby w postaci kadry pozwalają mu realizować zadania dla miasta Bielsko-B. Sprzedaż usług poza powiat może przyczynić się do obniżenia kosztów utrzymania placówki.

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy

Kolejną formą opieki realizowaną w naszym powiecie jest Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Jaworzu dla dzieci wymagających oddziaływań resocjalizacyjnych.

Placówka ta posiada dużą bazę lokalową i przyległy teren, które nie tylko muszą być ciężarem w utrzymaniu, lecz stanowią spory zasób majątkowy powiatu, który może okazać się niezbędny przy realizacji planów nowych form pomocy. Pomimo niskiego poziomu wykorzystania tej placówki przez młodzież z naszego powiatu, placówka ta jest miejscem dającym utrzymanie i miejsca pracy wielu osobom. Usytuowanie obiektu w kompleksie parkowym stanowi dodatkowy jej walor, który zwiększa możliwości jego wykorzystania po przeprowadzonej restrukturyzacji. Budynki tej placówki potrafiły pomieścić w latach poprzednich ponad 100 dzieci, a w roku 2006 Ośrodek będzie potrzebował tylko 30 miejsc dla swoich wychowanków. Dodatkowym atutem tego obiektu jest to, że składa się z kilku odrębnych obiektów pozwalających na ich odrębne zagospodarowanie. Dziś ten fakt jest uznawany jako minus ze względu na wysokie koszty utrzymania, w przyszłości może okazać się niezbędnym atutem pozwalającym racjonalnie prowadzić zrestrukturyzowaną placówkę.

Dom Matki i Dziecka

Ochrona macierzyństwa i pomoc samotnym matkom realizowana jest na poziomie gmin, głównie w formie wypłacania zasiłków i pracy socjalnej. W sytuacjach braku naturalnego

wsparcia kobiety w okresie ciąży lub po porodzie, pomoc udzielana jest w formie skierowania do Domu Matki i Dziecka.

Dom przeznaczony jest dla kobiet w ciąży i z dziećmi, które nie ukończyły pierwszego roku życia. W drodze wyjątku może być przyjęte starsze rodzeństwo przebywającego w Domu niemowlęcia, ale tylko w wieku przedszkolnym. Dom Matki i Dziecka jest placówką o statusie domu pomocy społecznej liczącym 20 miejsc.

Placówka ta prowadzi również telefoniczne poradnictwo rodzinne z którego rocznie korzysta około 100 osób. Porady telefoniczne często są pierwszym etapem kontaktu przed przyjęciem matki lub służą pomocą w znalezieniu innych placówek pomocy.

Podbeskidzki Ośrodek Interwencji Kryzysowej

Placówka miasta Bielska Białej realizująca w drodze porozumienia zadania z zakresu interwencji kryzysowej. Placówka dysponuje wykwalifikowaną kadrą terapeutów i miejscami hostelowymi. Pomoc świadczona jest w ilości i formie zgodnej z aktualnym zapotrzebowaniem, nie znane są przypadki odmowy pomocy z powodu braku miejsca.

Tabela nr 26 Liczba osób z terenu powiatu bielskiego którym udzielono pomocy w Ośrodku Interwencji Kryzysowej

Rok	Liczba klientów	Liczba osób korzystająca z hostelu	Liczba osobo-dni pobytu w hostelu
2000	484	45	2192
2001	557	58	1381

Zródło: sprawozdanie POIK dla PCPR

Podbeskidzki Ośrodek Interwencji Kryzysowej jest placówką świadczącą usługi całodobowo, przygotowaną realizować pomoc dla mieszkańców przeżywających kryzys w związku z różnymi zdarzeniami. Ośrodek rejestruje aż 23 kategorie problemów w związku z którymi mieszkańcy powiatu zgłaszają się po pomoc. Porozumienie zawarte pomiędzy Powiatem a Miastem pozwala swobodnie i bez ograniczeń korzystać mieszkańcom naszego powiatu z usług Ośrodka.

Środowiskowe formy pomocy rodzinie:

Zasoby w zakresie wspierania rodziny i osób potrzebujących pomocy w samodzielnej egzystencji, są w naszym powiecie rozwinięte na poziomie wyższym, niż w wielu innych powiatach co pozwala lepiej zapobiegać wykluczeniu i marginalizacji społecznej.

- Środowiskowe formy wsparcia dzieci realizowane na terenie gmin powiatu bielskiego są zróżnicowane zarówno, co do samej organizacji jak i proponowanych sposobów wsparcia. Funkcjonują świetlice prowadzone przez gminę, grupy wsparcia finansowane ze środków GKRPA, świetlice prowadzone przez organizacje pozarządowe i przy wsparciu Kościoła.

Tabela nr 27 Formy wsparcia dzieci w gminach powiatu bielskiego

Gmina	Liczba świetlic	Formy wsparcia	Czas działania	Łączna liczba dzieci
Bestwina	2	Socjoterapia; opiekuńczo-wychowawcze	3x po 4 h i 2x po 3h	35
Buczkowice	1	opiekuńczo-wychowawcza	Jeden raz w tygodniu	15
Czechowice-Dz.	3	Socjoterapia; opiekuńczo-wychowawcze	5 dni w tygodniu po 8 h	75
Jasienica	3	Socjoterapia	5 dni w tygodniu	128
Jaworze	1	Socjoterapia od 8 do 16 r.ż.	5 dni w tygodniu po 3h	75
Kozy	1	Zajęcia świetlicowo-klubowe	8 h w tygodniu	20
Porąbka	4	opiekuńczo-wychowawcze	Wszystkie 5 dni w tygodniu po 5h	90
Szczyrk	1	opiekuńczo-wychowawcza	16 h tygodniowo	15
Wilamowice	0	Nie są prowadzone		0
Wilkowice	2	opiekuńczo-wychowawcze	2 dni w tygodniu po 8 h	60
Razem	18			513

Dane opracowano na podstawie informacji przekazanych z gmin przez ośrodki pomocy społecznej.

- Do zasobów należy zapisać dobrą współpracę z TBS w zakresie pozyskiwania mieszkań dla usamodzielnianych wychowanków
- Powiat zawarł porozumienie z Wojewódzką Komendą OHP w zakresie działalności wychowawczej wobec młodzieży niedostosowanej społecznie i przeciwdziałania bezrobociu wśród młodzieży.
- Powiatowe Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne w Bielsku-Białej i Czechowicach-Dz pomagają rodzicom i dzieciom w przezwyciężaniu trudności edukacyjnych i wychowawczych. Prowadzą otwartą działalność edukacyjną dla rodziców.
- Prowadzone przez ośrodki pomocy społecznej lub finansowane ze środków GKRPA punkty konsultacyjne, kluby, grupy wsparcia.

Gmina	Rodzaj pomocy
Czechowice-Dz	Poradnictwo psychologiczne, poradnictwo prawne, konsultacje dla osób z problemem alkoholowym
Kozy	Poradnictwo psychologiczne, poradnictwo prawne, konsultacje dla osób z problemem alkoholowym, grupy wsparcia dla współuzależnionych
Jasienica	Grupa wsparcia dla kobiet, w organizacji Punkt Interwencji Kryzysowej

Opracowano na podstawie danych udostępnionych przez Ośrodki Pomocy Społecznej

- Wszystkie gminy prowadzą w ramach Gminnych Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych zespoły interwencyjno - konsultacyjne dla osób współuzależnionych, uzależnionych i nadmiernie pijących oraz ofiar przemocy w rodzinie.
- Prowadzone przez opiekę zdrowotną placówki służące rozwiązywaniu problemu alkoholowego

Gmina/ placówka	Rodzaj pomocy
Bielsko- Biała / Specjalistyczny Psychiatryczny ZOZ	Leczenie uzależnień i współuzależnień, dostępna dla wszystkich mieszkańców powiatu, finansowana przez kasę chorych
Czechowice-Dz / Poradnia Leczenia Uzależnień	Leczenie uzależnień i współuzależnień, dostępna dla wszystkich mieszkańców powiatu, finansowana przez kasę chorych

- Dla mieszkańców powiatu swoistym zasobem jest znajdująca się w Bielsku-Białej Izba Wyrzeźwień z miejscami również dla kobiet i młodocianych, co ma znaczenie dla ograniczenia przemocy w rodzinie i przeciwdziałania demoralizacji. Izba prowadzi również działalność psychoedukacyjną. Za ostatnie trzy lata, średniorocznie do Izby przyjmowane jest z terenu powiatu bielskiego 863 osoby.

5. Wnioski

- 1) Ponieważ blisko 1/5 mieszkańców powiatu korzysta z pomocy społecznej należy stale monitorować potrzeby mieszkańców ze względu na stałe ubożenie społeczeństwa.
- 2) Należy wprowadzić ujednolicone badania zjawiska przemocy w rodzinie.
- 3) Należy zacieśnić współpracę na poziomie gmin pomiędzy policją a pomocą społeczną zwłaszcza w obszarze przemocy domowej, alkoholizmu i narkomani.
- 4) Należy opracować i wdrożyć projekt współpracy pomiędzy POIK a ośrodkami pomocy społecznej w zakresie pomocy rodzinom korzystającym ze wsparcia Ośrodka Interwencji Kryzysowej.
- 5) Aby skutecznie przeciwdziałać negatywnym skutkom demoralizacji i przemocy w domu, należy wesprzeć gminy w zakresie organizacji zajęć socjoterapeutycznych dla dzieci i młodzieży.
- 6) W celu przeciwdziałania dalszym umieszczeniom dzieci w opiece zastępczej, potrzeba zorganizować i prowadzić pracę korekcyjno-terapeutyczną z rodzinami nie wywiązującymi się ze swojej funkcji.
- 7) Dla wprowadzenia rodzinnych form opieki zastępczej należy pozyskać i przygotować niespokrewnione rodziny zastępcze.
- 8) Należy opracować i wdrożyć program pracy z rodzinami biologicznymi zmierzający do umożliwienia powrotu dzieci do rodzin macierzystych.
- 9) Istnieje potrzeba prowadzenia wsparcia dla wychowanków i rodziców w rodzinach zastępczych, które często nie były właściwie przygotowane do pełnienia tej roli.
- 10) Ośrodki Pomocy Społecznej wymagają wsparcia w formie doskonalenia zawodowego w zakresie prowadzenia pracy socjalnej prowadzącej do życiowego usamodzielnienia rodzin wieloproblemowych.
- 11) Należy rozpocząć analizę liczby usamodzielnianych rodzin korzystających z pomocy społecznej, zwłaszcza z powodu problemów: opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego; alkoholizmu; przemocy.
- 12) Należy rozszerzyć bazę i działalność Domu Matki i Dziecka zgodnie z potrzebami klientów tej placówki.
- 13) Należy pilnie opracować i przyjąć przez władze powiatu projekty restrukturyzacji wszystkich placówek opiekuńczo-wychowawczych. Projekty oprócz standardów ustawowych powinny uwzględniać możliwość zmiany finansowania tej formy opieki, dlatego muszą zawierać wyliczenia skutków finansowych ich wdrożenia na poszczególnych etapach.
- 14) Powinno się przeprowadzić analizę zasobów placówek opiekuńczo-wychowawczych pod kątem wykorzystania ich do innych form pomocy, lub świadczenia usług na zewnątrz, np. dla gmin.
- 15) Dla prowadzenia skutecznej pracy socjalnej w obszarze integracji osób ze środowiskiem oraz w celu utrzymania w środowisku lokalnym osób wymagających stałego wsparcia, istnieje potrzeba uruchomienia mieszkań chronionych.
- 16) Konieczne staje się promowanie modelu zdrowej rodziny, która potrafi korzystać z niezbędnego wsparcia jakiego potrzebuje na danym etapie swojego życia.
- 17) Należy prowadzić działania inspirujące i uaktywniające organizacje i grupy społeczne do organizowania samopomocy w społecznościach lokalnych.

5. Deficyty, bariery i zagrożenia.

- 1) Brak jest formalnego powołania rodziny pełniącej rolę pogotowia rodzinnego.
- 2) Brak wystarczającej liczby rodzin niespokrewnionych gotowych do przeszkolenia się i przyjęcia dzieci do zastępczej opieki.
- 3) Brak danych z Wydziałów Rodzinnych i Nieletnich Sądów Rejonowych w Pszczynie, Bielsku-Białej i Żywcu; ile w ostatnich latach wydano postanowień o nadzorze kuratora ze względu na problemy opiekuńczo – wychowawcze /sygn. Opm/ wobec dzieci z naszego powiatu; a ile nadzorów kuratorskich ze sygnaturą Nsm – ze względu na demoralizację
- 4) Brak kompletnych danych o rodzinach biologicznych dzieci umieszczonych w opiece zastępczej.
- 5) Brak jednolitych badań nad zjawiskiem przemocy w rodzinach.
- 6) Brak mieszkań chronionych dla osób potrzebujących wsparcia w procesie usamodzielnienia i osób potrzebujących wsparcia pozwalającego nadal funkcjonować w środowisku lokalnym.
- 7) Niewystarczająca liczba miejsc w Domu Matki i Dziecka.
- 8) Brak możliwości przyjmowania do DMiDz kobiet z dziećmi starszymi.
- 9) Zagrożeniem może okazać się zmiana finansowania zadań powiatowych. Większość bardzo drogiego zadań własnych powiatu jest finansowana aktualnie z dotacji.

PODSTAWY PRAWNE SYSTEMU OPIEKI NAD DZIECKIEM I RODZINA:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.
- Konwencja o Prawach Dziecka.
- Rezolucja Komitetu Ministrów Rady Europy nr 33 (77) w sprawie umieszczania dzieci poza rodziną.
- Ustawa o pomocy społecznej.
- Ustawa o postępowaniu w sprawie nieletnich.
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy.
- Kodeks cywilny.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 29.09.2001r. w sprawie rodzin zastępczych.
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1.09.2000r. w sprawie placówek opiekuńczo – wychowawczych.
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9.10.2001r. w sprawie udzielania pomocy na usamodzielnienie, kontynuowanie nauki oraz zagospodarowanie dla pełnoletnich osób z rodzin zastępczych oraz osób opuszczających niektóre typy placówek opiekuńczo – wychowawczych i domów pomocy społecznej, zakłady poprawcze, schroniska dla nieletnich i specjalne ośrodki szkolno – wychowawcze.
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29.08.2000r. w sprawie szczegółowych zasad nadzoru nad przestrzeganiem standardu wychowania i opieki w placówkach opiekuńczo –wychowawczych oraz nadzoru nad jakością działań ośrodków Adopcyjno – opiekuńczych.
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 21.06.2001r. w sprawie kwalifikacji osób wykonujących z upoważnienia wojewody zadania w zakresie pomocy społecznej.
- Rozporządzenie MPiPS z dnia 16.02.2001r. w sprawie ośrodków adopcyjno - opiekuńczych.

II.CELE PROGRAMU

CEL GŁÓWNY: Zapewnienie niezbędnego wsparcia rodzinom i dzieciom w prawidłowym rozwoju i samorealizacji.

CELE SZCZEGÓŁOWE:

1. Wspieranie rodzin w ich prawidłowym funkcjonowaniu.
2. Zapewnienie odpowiednich form opieki zastępczej dzieciom żyjącym poza rodziną biologiczną.
3. Integracja ze społeczeństwem i wdrażanie do pełnienia ról społecznych osób zagrożonych marginalizacją.

III. KIERUNKI DZIAŁAŃ

PODEJMOWANE DLA REALIZACJI CELÓW SZCZEGÓŁOWYCH

1. opis wskaźników osiągnięcia celów i terminy realizacji poszczególnych kierunków działania

Cel szczegółowy 1: Wspieranie rodzin w ich prawidłowym funkcjonowaniu.

Wskaźniki osiągnięcia celu:

- ♦ Ilość imprez promujących rodzinę i liczba osób w nich uczestnicząca
- ♦ Ujednolicenie badań nad stanem rodzin powiatu pozwalających na analizę porównawczą na przestrzeni lat
- ♦ Liczba rodzin usamodzielnianych przez ośrodki pomocy społecznej w skali roku, liczona dla wybranych grup problemowych
- ♦ Skracanie się przeciętnego czasookresu korzystania rodziny z pomocy społecznej w danych grupach problemowych
- ♦ Liczba grup samopomocowych funkcjonująca w powiecie wraz z liczbą członków
- ♦ Malejąca liczba postanowień o umieszczeniu dzieci z terenu powiatu, w rodzinach zastępczych i placówkach opiekuńczo – wychowawczych.
- ♦ Średni czas pobytu dziecka w zastępczej formie opieki / do dwóch lat /
- ♦ Liczba rodzin w skali roku, które przyjęły na powrót swoje dziecko pod opiekę

Kierunki działań:

1.1. Promowanie modelu zdrowej rodziny.

Termin realizacji: od czerwca 2002r przez cały czas realizacji programu

1.2. Badanie problemów i potrzeb rodzin i dzieci powiatu bielskiego

Termin realizacji: od września 2002r przez cały czas realizacji programu

1.3. Przywracanie prawidłowego funkcjonowania rodzin

Termin realizacji: od czerwca 2002r pierwszy etap, etap drugi od początku 2004 roku i dalej przez cały czas realizacji programu

1.4. Uaktywnianie społeczności lokalnej do samopomocy na rzecz dzieci i rodzin.

Termin realizacji: od 2004 roku przez cały czas realizacji programu

1.5. Przygotowanie rodzin biologicznych do powrotu dzieci funkcjonujących w zastępczych formach opieki.

Termin realizacji: od września 2002r przez cały czas realizacji programu

Cel szczegółowy 2: Zapewnienie odpowiednich form opieki zastępczej dzieciom żyjącym poza rodziną biologiczną.

Wskaźniki osiągnięcia celu:

- ♦ Liczba rodzin zastępczych i adopcyjnych korzystająca z różnorodnych form wsparcia

- ♦ Liczba ustanowionych rodzinnych form opieki zastępczej w stosunku do potrzeb w skali roku
- ♦ Malejąca liczba dzieci zatrzymywanych w placówkach do czasu ustanowienia rodzinnej formy opieki
- ♦ Zgodność postępu restrukturyzacji placówek z przyjętym planem
- ♦ Osiągnięcie standardu placówek do 2006 roku

Kierunki działań:

2.1. Organizowanie i rozwój rodzinnych form opieki.

Termin realizacji: od 2003r przez cały czas realizacji programu

2.2 Restrukturyzacja i dostosowanie do aktualnych potrzeb specjalistycznych form opieki nad dzieckiem.

Termin realizacji: już w realizacji, planowane zakończenie 2006 rok

Cel szczegółowy 3: Integracja ze społeczeństwem i wdrażanie do pełnienia ról społecznych osób zagrożonych marginalizacją.

Wskaźniki osiągnięcia celu:

- ♦ Niski odsetek osób nie usamodzielnionych i powracających do pomocy społecznej
- ♦ Wysoki, bliski 100, odsetek zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych osób usamodzielnianych
- ♦ Liczba osób niepełnosprawnych wymagających opieki, które straciły oparcie w rodzinie, pozostająca w środowisku lokalnym
- ♦ Liczba ponadgminnych działań na rzecz prawidłowego rozwoju dzieci

Kierunki działań:

3.1 Prowadzenie grup usamodzielnienia.

Termin realizacji: od września 2002r przez cały czas realizacji programu

3.2 Organizowanie i prowadzenie mieszkań chronionych.

Termin realizacji: od 2003r przez cały czas realizacji programu

3.3 Wspieranie środowiskowych działań gmin na rzecz prawidłowego rozwoju dzieci i działań profilaktycznych

Termin realizacji: od 2003r przez cały czas realizacji programu

2. Opis poszczególnych kierunków działań wraz z propozycją projektów.

Poniższa część traktowana jest jako wyjaśnienie ogólnych sformułowań ujętych w kierunkach działań programu. Przyjmuje się, że poszczególne kierunki działań realizowane będą przez opracowanie i wdrożenie do realizacji projektów. Projekt rozumiany jest jako szczegółowe opracowanie ujmujące: czas, koszty, realizatorów, przewidywane efekty danego przedsięwzięcia i sposoby oraz formy dochodzenia do zamierzonego celu. Projekty opracowywane są bezpośrednio przed zamierzoną realizacją danego działania, w odniesieniu do aktualnych sił i środków oraz bazy materialnej. Niemożliwe jest zatem aby program zawierał gotowe opracowania projektów, gdyż dopiero przyjęcie programu pozwala na rozpoczęcie prac nad poszczególnymi projektami. Przyjęcie programu sprzyja również planowaniu projektów gdyż pozwala na komplementarne podejście do problemów i wzajemne uzupełnianie się poszczególnych działań co ostatecznie wpływa na racjonalizację kosztów całości programu.

Decyzję o przyjęciu do realizacji poszczególnych kierunków działań czy projektów należy poprzedzić analizą możliwości realizacji w danym roku. Analiza powinna zawierać nie tylko możliwości finansowe, lecz deklarację współpracy partnerów danego projektu, którymi często są gminy powiatu. Partnerzy są niezależni od powiatu stąd decyzja o realizacji projektów będzie zależała od możliwości zbudowania konsensusu w sposobach realizacji celów.

Kolejnym warunkiem przyjęcia projektu do realizacji jest sprawdzenie czy w swojej treści spójny jest z całością programu i koresponduje z innymi planowanymi projektami. Takie podejście może sprawić, że dany projekt będzie musiał być poszerzony, ale skutkować to będzie obniżeniem całości kosztów programu.

Cel szczegółowy 1: Wsparcie rodzin w ich prawidłowym funkcjonowaniu.

Kierunek działania:

1.1 Promowanie modelu zdrowej rodziny.

W ramach tego kierunku działania mogą być opracowane i realizowane projekty typu:

- 1.1.1** patronat Starostwa nad imprezami o charakterze rodzinnym
- 1.1.2** przeprowadzenie kampanii medialnej na temat modelu zdrowej rodziny
- 1.1.3** opracowanie informatora dla rodzin o możliwościach uzyskania wsparcia na terenie powiatu.

Generalnie chodzi o wdrażanie takich działań, które będą pokazywały jak rodzina może radzić sobie z aktualnymi zagrożeniami, chodzi o szeroko pojętą edukację społeczeństwa w obszarze wychowania dzieci i integracji rodziny. Projekty tego typu najlepiej i najtaniej realizują organizacje pozarządowe, dlatego ważne jest aby ten kierunek działań powiatu szeroko został nagłośniony i zawierał zaproszenie do współpracy dla organizacji pozarządowych jak i podmiotów publicznych takich jak szkoły, placówki służby zdrowia, ośrodki kultury i sportu. Formułując zaproszenie do współpracy nie można zapomnieć o określeniu jasnych reguł i oczekiwań na bazie których można potem wybierać partnera i zawierać z nim stosowne porozumienia.

Kierunek działania:

1.2 Badanie problemów i potrzeb rodzin i dzieci powiatu bielskiego

Proponowane projekty:

- 1.2.1 przeprowadzenie badań nad zjawiskiem przemocy w rodzinach i wobec dzieci.
- 1.2.2 opracowanie planu monitorowania problemów rodzin i ich potrzeb.

W tym kierunku działania chodzi o ujednolicenie badań nad problemami rodzin w powiecie, chodzi o to aby problemy społeczne na łagodzenie których wydawana jest 1/3 środków publicznych, były rozwiązywane w oparciu o rzetelną analizę danych, a nie intuicyjnie, czy pod naciskiem aktualnej koniunktury. Projekt monitorowania problemów rodzin może przyczynić się do racjonalizacji sprawozdawczości i ograniczenia zbierania niepotrzebnych danych. Należałoby zacząć mierzyć liczbę rodzin usamodzielnianych, aby dokonywać okresowej oceny oddziaływań społecznych i socjalnych.

W badania należy włączyć podmioty publiczne będące również w zarządzie gmin, gdyż również w ich interesie jest poznanie skali poszczególnych problemów. Priorytetowym badaniem wydaje się badanie zjawiska przemocy, gdyż badanie to spełnia również funkcje edukacyjną i profilaktyczną. Bez tych badań trudno jest realizować pierwszy kierunek działania, gdyż nie będzie wiadomo do kogo tak naprawdę kierujemy działania informacyjne i edukacyjne. W realizacji projektów badawczych można wykorzystywać środki z GKRPA na przeciwdziałanie uzależnieniom i przemocy, ponadto nauczyciele chętnie włączają się w tego typu badania gdy da się im stosowne narzędzia badawcze.

Kierunek działania:

1.3 Przywracanie prawidłowego funkcjonowania rodzin.

Proponowane projekty:

- 1.3.1 Wdrożenie w Ośrodkach Pomocy Społecznej w powiecie systemowej pracy socjalnej z rodziną wieloproblemową, zagrożoną utratą dziecka.
- 1.3.2 Projekt wspierania i kontynuacji pomocy rodzinom korzystającym z usług w Ośrodku Interwencji Kryzysowej.
- 1.3.3 Rozwiązywanie problemów rodzin na płaszczyźnie wczesnej interwencji, przez służby socjalne.

Znacznie tańszym rozwiązaniem okazuje się szkolenie służb społecznych w zakresie usamodzielniania rodzin niż likwidacja skutków rozpadu rodziny i finansowania opieki zastępczej. W obecnej chwili nikt nie liczy w ten sposób środków gdyż pochodzą one z odrębnych źródeł i są przekazywane w formie dotacji, nie subwencji. Sukcesywnie przy współpracy z gminami należy prowadzić doskonalenie warsztatu pracy pracownika socjalnego, który w aktualnie musi być wysokiej klasy specjalistą. Gminy włączające się w tego typu projekty musiałyby zgodzić się na zwiększenie zatrudnienia w swoich ośrodkach co zaowocowało by zmniejszeniem nakładów na zasiłki w latach następnych. Projekty pierwszy i trzeci wymagają szczegółowych wyliczeń, stąd należy mieć bazę w postaci wyników badań opracowanych w ramach kierunku drugiego.

Projekt drugi niniejszego kierunku wydaje się możliwy do realizacji bez dodatkowych środków, wystarczy tylko wielostronna wola współpracy. Generalnie chodzi o to, aby rodzina nie trafiała wielokrotnie do Ośrodka z powodu tej samej przyczyny, aby działania specjalistów w OIK były rozciągnięte na działania środowiskowe.

Kierunek działania:

1.4 Uaktywnianie społeczności lokalnej do samopomocy na rzecz dzieci i rodzin.

Proponowane projekty:

- 1.4.1 Koordynacja działań instytucji i organizacji działających na rzecz dziecka i rodziny
- 1.4.2 Zorganizowanie grupy wsparcia dla rodzin z problemem bezrobocia (alkoholowym, choroby psychicznej ...).
- 1.4.3 Zorganizowanie grupy samopomocowej dla rodzin z dzieckiem chorym przewlekle (rodzin po stracie jednego z członków ...).

Bardzo ważnym w organizowaniu systemu wsparcia jest koordynacja działań i dobra informacja o zakresie pomocy udzielanej przez poszczególne podmioty i organizacje. Nagłośnienie już realizowanych działań samopomocowych sprzyja ich umocnieniu oraz rozwojowi nowych form samopomocy. Dlatego ten projekt należy potraktować jako priorytetowy w tym kierunku działania wobec pozostałych. Nie sposób wypisać tytułów wszystkich projektów samopomocowych, być może że żaden z proponowanych nie będzie realizowany, a podjęte zostaną inne, które zrodziły się z zapotrzebowania społecznego. Należy pamiętać, że działania samopomocowe powinny być organizowane na poziomie jak najbardziej lokalnym, często ograniczającym się do danej dzielnicy. Rola powiatu często będzie ograniczała się do poziomu instruktazu jak należy uruchomić grupę samopomocy, czy udostępnienia pomieszczeń. Samorząd może często pomóc młodym organizacjom poprzez organizowanie konferencji – forum wymiany doświadczeń z innymi regionami w kraju, albo poprzez pomoc merytoryczną przy pisaniu projektów na dotację z Unii Europejskiej.

Kierunek działania:

1.5 Przygotowanie rodzin biologicznych do powrotu dzieci funkcjonujących w zastępczych formach opieki.

Proponowane projekty:

- 1.5.1 Organizowanie i prowadzenie pracy korekcyjno-terapeutycznej z rodzinami naturalnymi dzieci objętych realnie lub potencjalnie opieką zastępczą.
- 1.5.2 Zastosowanie skutecznych form pracy z rodzinami dzieci przebywających w placówkach socjalizacyjnych

Działania w niniejszym kierunku są narzucone ustawowo, włączenie ich w realizację zależne jest od możliwości finansowych. Powiat posiada odpowiednią kadrę profesjonalistów do realizacji tego typu działań. Projekty powinny szczegółowo określać, kto będzie ich adresatem, gdyż objęcie na początku wszystkich rodzin biologicznych, tego typu pracą, może zakończyć się niepowodzeniem i okazać działaniem zbyt kosztownym w stosunku do uzyskanego efektu. Warto opracować projekt dla ściśle wyselekcjonowanej grupy rodzin, dającej największą szansę osiągnięcia zamierzonych celów. Niniejszy obszar jest zgodny z przyjętymi kierunkami działań przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Śląskiego Urzędu Marszałkowskiego.

Cel szczegółowy 2: Zapewnienie odpowiednich form opieki zastępczej dzieciom żyjącym poza rodziną biologiczną.

Kierunek działania:

2.1. Organizowanie i rozwój rodzinnych form opieki.

Proponowane projekty:

- 2.1.1 Zorganizowanie i prowadzenie różnych form wsparcia dla rodzin zastępczych w powiecie.

- 2.1.2 Pozyskiwanie i szkolenie rodzin zastępczych w powiecie.
- 2.1.3 Utworzenie i prowadzenie pogotowia rodzinnego.
- 2.1.4 Zorganizowanie grupy socjoterapeutycznej dla młodzieży z rodzin zastępczych.

Wszystkie podjęte w tym kierunku działania, są niezbędne do realizacji. Szczegółowe potrzeby w tym obszarze znane są w PCPR i OAO. Są to projekty działań długofalowych, wymagają dobrego przygotowania. Pewne elementy projektów tego kierunku działań można połączyć z działaniami związanymi z promocją zdrowej rodziny, zwłaszcza w obszarze pozyskiwania nowych kandydatów na rodziny adopcyjne i zastępcze. Podobnie można połączyć organizowanie wsparcia dla rodzin zastępczych z rozwojem grup samopomocowych. Oczywiście jest, że w przypadku rodzin zastępczych samopomoc nie jest wystarczającym wsparciem, nie mniej bardzo potrzebnym. Rozpoczęcie realizacji przynajmniej części projektu w zakresie wspierania rodzin zastępczych może znacznie przyczynić się do pozyskiwania nowych rodzin oraz ożywienia działań samopomocowych w powiecie. Dlatego przy planowaniu tego projektu należy uwzględnić potrzeby wynikające z innych zapisów niniejszego programu.

Kierunek działania:

2.2 Restrukturyzacja i dostosowanie do aktualnych potrzeb specjalistycznych form opieki nad dzieckiem.

Proponowane projekty:

- 2.2.1 Opracowanie i wdrożenie projektu restrukturyzacji Domu Dziecka w Czechowicach-Dziedzicach.
- 2.2.2 Opracowanie i wdrożenie projektu restrukturyzacji MOW w Jaworzu.
- 2.2.3 Doskonalenie zawodowe pracowników placówek socjalizacyjnych w powiecie.

Na realizację tego kierunku działania ustawodawca określił czas do 2006 roku. projekty restrukturyzacji są opracowane, pozostaje część wdrożeniowa. Pozostaje przeprowadzić analizę kwalifikacji kadry w stosunku do potrzeb zrestrukturyzowanych placówek i opracowanie planu ich re kwalifikacji.

Cel szczegółowy 3: Integracja ze społeczeństwem i wdrażanie do pełnienia ról społecznych osób zagrożonych marginalizacją.

Kierunek działania:

3.1 Prowadzenie grup usamodzielnienia.

Proponowane projekty:

- 3.1.1 Zorganizowanie grupy usamodzielnienia dla wychowanków Domów Dziecka
- W ramach realizacji tego projektu wychowankowie placówki socjalizacyjnej będą mogli przygotować się do samodzielnej egzystencji. Potrzeba, aby osoby nie posiadające żadnego wsparcia ze strony bliższej i dalszej rodziny mogły funkcjonować samodzielnie, bez wsparcia placówek i instytucji pomocowych.

Kierunek działania:

3.2 Organizowanie i prowadzenie mieszkań chronionych.

Proponowane projekty:

- 3.2.1 Pozyskanie i uruchomienie mieszkania chronionego dla młodzieży opuszczającej rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo – wychowawcze.
- 3.2.2 Pozyskanie i uruchomienie mieszkania chronionego dla samotnych matek opuszczających Dom Matki i Dziecka

- 3.2.3 Pozyskanie i uruchomienie mieszkania chronionego dla osób niepełnosprawnych zagrożonych umieszczeniem w domu pomocy społecznej
- 3.2.4 Pozyskanie i uruchomienie mieszkania chronionego dla osób opuszczających dom dla bezdomnych lub zakład karny

Mieszkania chronione mogą być uruchamiane w miarę posiadanych zasobów, są często jedyną formą przejściową między opieką całkowitą a pełną samodzielnością. W przypadku mieszkań chronionych dla osób niepełnosprawnych /upośledzenia umysłowe, zaburzenia psychiczne/ są formą zapobiegającą wykluczeniu osób ze społeczności lokalnej przez umieszczenie w domach pomocy społecznej. Mieszkania chronione są niezbędnym narzędziem doprowadzenia pracy socjalnej w oparciu o projekt zakładający usamodzielnienie. Dlatego warto wdrażać tą formę pomocy gdy są odpowiednio przygotowane osoby do prowadzenia tego typu pracy socjalnej. Wdrażając poszczególne projekty należy zastanowić się czy w oparciu o wskazaną bazę można uruchomić jednocześnie mieszkania chronione wielofunkcyjne np. dla wychowanków opuszczających placówkę i osób z niepełnosprawnych intelektualnie. Tytuły projektów w tym przypadku są tylko przykładowe należy przyjąć takie rozwiązania, które będą odpowiadały na aktualne potrzeby i będą możliwe do realizacji w oparciu o posiadaną bazę. Tego typu projekty mogą być prowadzone w formie zlecenia zadania organizacji pozarządowej, której misja będzie zbieżna z kierunkami programu.

Kierunek działania:

3.3 Wspieranie środowiskowych działań gmin na rzecz prawidłowego rozwoju dzieci i działań profilaktycznych

Proponowane projekty:

- 3.3.1 Zorganizowanie forum wymiany doświadczeń profesjonalnych i nieprofesjonalnych działań profilaktyczno-wychowawczych
- 3.3.2 Zapewnienie profesjonalnego wsparcia dla młodzieży w gminach, zagrożonej dysfunkcyjnym wejściem w dorosłe życie.
- 3.3.3 Prowadzenie corocznych powiatowych warsztatów na temat działań profilaktycznych.

W tych projektach zakłada się generalnie porozumienie gmin w zakresie realizacji przez nie opieki środowiskowej nad dziećmi. Indywidualne potrzeby gmin często nie pozwalają na zatrudnienie specjalisty, szkolenia własnej kadry, natomiast połączenie wysiłków dziesięciu gmin pozwala uruchomić działania na znacznie wyższym poziomie oddziaływania. Działania w tym kierunku warto rozpocząć od projektu pierwszego pozwalającego na zebranie oczekiwań, a nie narzucanie z zewnątrz niechcianych rozwiązań. Cały kierunek trzeci nie może być realizowany wcześniej niż nie zostaną zakończone badania zjawisk przemocy i demoralizacji wśród dzieci i młodzieży powiatu.

IV BUDŻET PROGRAMU

Opracowanie projektu budżetu dla tak długofalowego programu jest niezgodne z ustawą budżetową, ponadto byłoby to tylko przedsięwzięcie szacunkowe, dlatego zakłada się, że wraz z planowanym przyjmowaniem poszczególnych projektów do realizacji nastąpi przedłożenie budżetów poszczególnych projektów do uchwały budżetowej Powiatu.

Zakłada się, o ile to możliwe, wykazywanie całości wartości zadania z rozbiciem na środki pozyskane, pozabudżetowe i środki wydatkowane z budżetu.

W sytuacji braku środków na realizację wszystkich planowanych na dany rok projektów, pierwszeństwo mają projekty o najwyższym udziale środków pozabudżetowych.

V. Ewaluacja

Ewaluacja to proces pomiaru osiągniętego rezultatu oraz oceny doboru środków i skuteczności działań, podjętych dla realizacji zamierzonych celów.

Ewaluacja w prezentowanym „**Programie dotyczącym systemu wsparcia rodzin i opieki nad dzieckiem zaniedbanym**” powinna być podjęta, ponieważ:

- sprzyja rozwojowi realizatorów programu i projektów, które są realizowane, oraz samej instytucji pomocy społecznej
- przyczynia się do wzrostu skuteczności działań i odpowiedzialności osób, które te działania realizują,
- promulguje wyniki działania; przyczynia się do promocji celów programu i wpływa na rozwój świadomości społeczeństwa
- pomaga odpowiedzieć na pytanie: *czy przyjęty przez Radę Powiatu „program” jest właściwy?*

W ramach ewaluacji prezentowanego programu prowadzony będzie monitoring. Monitorowana musi być przede wszystkim diagnoza środowiskowa. Od zebranych danych, dotyczących poszczególnych elementów diagnozy środowiskowej zależeć będzie czy wyznaczone w programie cele są wystarczające i w jakiej kolejności będą realizowane.

Monitoring diagnozy środowiskowej pozwoli również określić, które z opracowanych kierunków działań powinny być realizowane i w jakim czasie. Okaże się również, które z projektów socjalnych wyznaczonych w poszczególnych kierunkach działań, powinny być uruchamiane.

W zakresie ewaluacji prowadzona będzie również ocena, której zadaniem jest oszacowanie czy podejmowane działania zbliżają realizatorów programu do założonych celów. Ocena pozwala również na dokonanie zmian w programie w obszarze kierunków działań i sposobów ich realizacji

Ocenie podlegać będą przede wszystkim:

- stopień realizacji celów szczegółowych
- projekty socjalne realizowane w poszczególnych kierunkach działań, zgodnie z ich ewaluacją
- skuteczność działań podejmowanych w ramach projektów
- zgodność wydatkowania środków finansowych z planem

Warunki ewaluacji:

- Ewaluację organizuje i prowadzi Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie.
- Wymagane jest aby każdy projekt przed wdrożeniem do realizacji posiadał zaplanowaną ewaluację pozwalającą dokonywać oceny realizacji danego celu programowego.
- Ewaluacje projektów powinny uwzględniać wskaźniki osiągnięcia celu ujęte w Rozdziale III
- Wyniki przeprowadzonego monitoringu i oceny PCPR przedstawia przynajmniej jeden raz w roku Zarządowi Powiatu i Radzie Powiatu